स्थानीय पाठ्यक्रम

हाम्रो नौमूले

(कक्षा ४)

नौमूले गाउँपालिका

स्थानीय पाठ्यक्रम

२०८०

नौमूले गाउँपालिका

स्थानीय पाठ्यक्रम

२०८०

हाम्रो नौमूले

आधारभूत तह (कक्षा-४)

तयार गर्ने

हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि.

ललितपुर

विषय सूची

स्थानीय पाठ्यक्रम	१
स्थानीय पाठ्यक्रम परिचय	२-८
साधारण उद्देश्य	९
कक्षा-४ पाठ्यक्रम परिचय	१०
कक्षागत उद्देश्य	११-१२
हाम्रो नौमूले	१३
पाठ १-स्थानीय भूगोल	१४
पाठ २-स्थानीय इतिहास	१५
पाठ ३- जनसाङ्ख्यिक बनौट, समाज र जातजातिको अवस्था	१६
पाठ ४-स्थानीय संस्कृतीहरू	१६-१८
क) चाडपर्वहरू	
ख) लोक बाजाहरू	
ग) लोक भाकाहरू	
घ) जात्रा-मेलाहरू	
ङ) चालचलन र लवाइ खवाइ	
पाठ ५- स्थानीय रीतिरिवाज र संस्कारहरू	१८-१९
क) जन्म, विवाह तथा मृत्यू संस्कार	
ख) धार्मिक तथा परम्परागत संस्कारहरू	
ग) कुसंस्कार र कुरितीहरू	
पाठ ६-राजनीतिक सामाजिक अवस्था र महत्त्वपूर्ण व्यक्तित्वहरू	१९
पाठ ७-स्थानीय जनजीविका र अर्थतन्त्र	१९-२०
पाठ ८-स्थानीय पर्यावरण र जलवायु परिवर्तन	२०-२१
पाठ ९-प्राङ्गारिक तथा व्यावसायीक कृषि	२२
क) तरकारी खेती	
ख) फलफूल खेती	
ग) लोकल कुखुरा पालन तथा पंक्षी पालन	
घ) बाखा पालन	
पाठ १०- हाम्रो भोजन र पाकशास्त्र	२२-२३
पाठ ११- वित्तिय साक्षरता र नौलो व्यवसाय	२३-२४

क) स्थानीय ज्ञान, सीप, प्रविधि
ख) वित्तिय साक्षरता
ग) नौलो व्यवसाय
पाठ १२- सूचना प्रविधि र कम्प्युटर साक्षरता २४
पाठ १३-परम्परागत र प्राकृतिक उपचार विधि २५-२६
पाठ १४- हाम्रा सम्पदाहरू र स्थानीय पर्यटन २६-२७
क) ऐतिहासिक सम्पदा
ख) प्राकृतिक सम्पदा
ग) सांस्कृतिक सम्पदा
पाठ १५-स्थानीय खेल र मनोरञ्जन २७-२८
सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया २९
विद्यार्थी मूल्याङ्कन ३०
निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनसम्बन्धी अभिलेख प्रक्रिया ३१-३२
निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन अभिलेख फारम ३३
निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्न अभिलेख फर्मको ढाँचा ३४
विद्यार्थी प्रगति विवरण ३५
सन्दर्भ सामग्री ३६
अनुसूचीहरू:
अनुसूची १ गाउँपालिका स्तरिय अन्तरक्रिया कार्यक्रममा उपस्थितीको प्रतिलिपि र तस्बिरहरू ३७-४३
अनुसूची २सुझाव सङ्कलन कार्यक्रमको उपस्थितीको प्रतिलिपि, माइन्युटको प्रतिलिपि र तस्बिरहरू ४४-५०
अनुसूची ३ तथ्याङ्क संकलनमा संलग्न उत्तरदाताहरूको विवरण ५१

स्थानीय पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रम शीर्षकः हाम्रो नौमूले

पाठ्यक्रमको प्रकृतिः सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक

पूर्णाङ्कः १००

उत्तिर्णाङ्कः ४०

तह : आधारभूत शिक्षा तह

पाठ्यभार : ५ घण्टा

पाठ्य घण्टा : १६० घण्टा

स्थानीय पाठ्यक्रम परिचय

नेपालमा शैक्षिक विकेन्द्रीकरणको अवधारणाको मर्म अनुसार वि.सं. २०४९ मा प्राथमिक पाठ्यक्रममा स्थानीय पाठ्यक्रमको व्यवस्था गरिएको भए तापनि त्यसलाई व्यापक तथा प्रभावकारी कार्यरूप दिन ढिलाई हुँदै आइरहेको थियो । नेपालको संविधान (२०७२) ले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षासम्बन्धी अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ । सङ्घीय व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहको निर्वाचन भई अधिकार सम्पन्न स्थानीय सरकारले पहिलो कार्यकाल सम्पन्न गरी नयाँ निर्वाचन मार्फत् अर्को कार्यकालको शुरुवात भइसकेको छ । यस अवधिमा स्थानीय सरकारहरूले त्यस स्थानका सरकोकारवालाहरूको आवश्यकता र चाहना अनुसार स्थानीय विषयबस्तुलाई समावेश गरी उनीहरूकै सङ्लग्नतामा स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण गरिरहेका छन् । यस्तो पाठ्यक्रमले विद्यार्थी सिकाईका लागि स्थानीय भाषा, संस्कृति, ज्ञान, कला, सिप, प्रविधि, जीविकोपार्जन तथा व्यवसायिक सम्भावनालाई विषयवस्तुका रूपमा समावेश गर्छ । यसले स्थानीयतामा जोड दिन्छ । यसै अनुरूप नौमूले गाउँपालिकाद्वारा सार्वजनिक शिक्षालाई स्थानीय तहबाटै रूपान्तरण गर्न “हाम्रो नौमूले” नामक स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागु गरिएको छ ।

स्थानीय तहमा स्थानीय सरोकारवालाहरूको सहभागितामा स्थानीय आवश्यकता, चाहना अनुसारका विषयवस्तुहरू समावेश गरी यो स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो । यस पाठ्यक्रममा नौमूले गाउँपालिकाका कक्षा १ देखि ५ कक्षासम्मका विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो पुस्तौंदेखि बस्दै आएको स्थानको विभिन्न पक्षहरूको रैथाने ज्ञान, सीप र धारणा दिने हिसाबले “हाम्रो नौमूले” नामकरण गरिएको छ । “हाम्रो नौमूले” पूर्ण रूपमा लागु हुन सकोस् भन्ने लक्ष्य लिई यस अन्तर्गत एकाइका विभिन्न क्षेत्रहरू नौमूले गाउँपालिकाको नामकरण, भू-बनौट, इतिहास, स्थानीय जातजाति, लोक जीवन, व्यक्तित्व र जनसङ्ख्या, स्थानीय विविध संस्कृति, प्रचलित स्थानीय संस्कारहरू, स्थानीय जनबोली, जन-श्रुती, स्थानीय कला, साहित्य र सम्पदा, स्थानीय पर्यावरण, जनजीविका, परम्परागत ज्ञान, सीप, प्रविधि, स्थानीय खेल र पर्यटन जस्ता विषयहरू समावेश गरिएका छन् । यस पाठ्यक्रमका माध्यमबाट सैद्धान्तिक ज्ञान मात्र नभई व्यावहारिक, खोजमूलक, प्रयोगात्मक रूपमा जीविकोपार्जनसँग प्रत्यक्ष जोडिएको व्यावहारिक शिक्षा दिनका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको छ । यसमा हाम्रो गौरवपूर्ण परम्परा, इतिहास र संस्कृतिबाट पाठ सिकीकेही सामाजिक कुसंस्कार र कुरितीहरूको अन्त्य गरी नयाँ पुस्तामा सामाजिक सांस्कृतिक रूपान्तरण गर्न यस पाठ्यक्रमले सघाउ पुऱ्याउने छ । प्रत्येक क्षेत्रमा समावेश गरिएका पाठ शीर्षकहरूलाई कक्षा १ देखि कक्षा ५ सम्म पाँच शैक्षिक वर्षभित्र शिक्षण सिकाइ गराई आफ्नो स्थानमा रहेको विविध पक्षहरूको राम्रो पहिचान गराउने प्रयास गरिएको छ । यसमा परम्परागत शिक्षण विधिभन्दा बाल केन्द्रित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिइएको छ । पाठ्यक्रमको विषयवस्तुको सैद्धान्तिक पक्षमा भन्दा पनि प्रयोगात्मक, अनुसन्धानमूलक र व्यावहारिक पक्षलाई बढी जोड दिइएको छ ।

नेपालमा विद्यालय शिक्षाका लागि तयार गरेको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०६३, २०७१ र २०७६ ले स्थानीय पाठ्यक्रमलाई लक्षित गरी पाठ्य घण्टा र पाठ्यभार तय गरेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १-८) सम्म एक विषय स्थानीय पाठ्यक्रमको पठनपाठन गराउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । कक्षा १-३ सम्म साप्ताहिक ५ पाठ्यघण्टाका दरले वार्षिक १६० पाठ्यघण्टा र

कक्षा ४-८ सम्म साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टाका दरले वार्षिक १२८ पाठ्यघण्टा मातृभाषा/स्थानीय विषय समावेश गरिएको छ ।

गतिशीलता र लचकताः

पाठ्यक्रम गतिशील हुनु पर्दछ । कतिपय सुरुमा निर्माण भएका स्थानीय पाठ्यक्रम बढी महत्त्वाकांक्षी भएर बनाइएका हुन सक्दछन् । शिक्षण प्रक्रियामा जाँदा ती व्यावहारिक र उपलब्धिमूलक भएनन् भने विद्यालयले त्यसका विषयवस्तु परिवर्तन गर्न सक्दछ । उदाहरणका लागि *कम्प्युटर साक्षरता र डिजिटल दुनियाँ* विषयवस्तुका लागि साधन स्रोत र कम्प्युटर जान्ने जनशक्ति नभएका विद्यालयहरूमा भने तोकिएका विषयवस्तुहरू अपेक्षित पढाउन नसकिने हुन्छ । विद्यालय र कक्षा शिक्षकले यस्तो बेला विषयवस्तु परिवर्तन गर्ने निर्णय लिनु पर्दछ । विद्यार्थीको अगुवाईमा सामूहिक उद्यमशील परियोजनाहरू पनि शिक्षकको लगनशीलता र विद्यालयको स्रोत साधन जोहो गर्ने क्षमतामा भर पर्दछ । तय गरिएको स्थानीय पाठ्यक्रमलाई लागू गर्न गरिएको सबै खाले प्रयत्नहरू असफल हुने भएपश्चात् मात्र त्यस्तो विषयवस्तु परिवर्तन गर्ने निर्णयमा पुग्नु पर्दछ । त्यसैले पाठ्यपुस्तकका विषयहरू रणनीतिक उद्देश्य राख्ने भए तापनि स्थानीय परिवेशमा र अझ विद्यालयको आफ्नो विशिष्ट परिवेशअनुसार लचकदार पनि बनाउन आवश्यक छ ।

स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय तहको सबै स्थानमा हुबहु हुनु पर्दछ भन्ने छैन । स्थानीय तहमा बनाइएको यो पाठ्यक्रमका आम विषय सबै विद्यालयलाई मिल्ने गरी तय गरिएको छ । यो पाठ्यक्रम पूरै स्थानीय तहका लागि भएकाले विद्यालयको अवस्था हेरी व्यावसायिक र सीपमूलक विषय पनि यसमा समावेश हुन सकोस् भन्ने उद्देश्य राखिएको छ । तर यो विषय विद्यालयको परिस्थितिमा भर पर्दछ । उदाहरणका लागि कुनै विद्यालय बजार क्षेत्रको नजिक छ तर पिउने पानीकै समस्या छ भने त्यहाँ तरकारी खेतीबारे पढाउन खोज्नु अनुपयुक्त हुन्छ । त्यस्तो ठाउँमा सिलाइबुनाइ या इलेक्ट्रोनिक जस्ता विषयवस्तु उपयुक्त हुन सक्दछ । त्यसैले पानी पर्याप्त भएको र विद्यालयसँग कृषियोग्य जमिनमा सहज पहुँच छ भने तरकारी खेतीलाई पनि स्थानीय पाठ्यक्रमको विषयवस्तुमा समावेश गर्नु बढी उपयुक्त हुन्छ । अझ यस्तो विषयवस्तुलाई स्थानीय र वाह्य बजारलाई दृष्टिगत गर्न सकिएमा स्थानीय तहबाटै समृद्धिको अभियानसँग पनि जोड्न सकिन्छ । यसले जनताको पोषण र जनजीविकामा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ ।

बाँस प्रर्याप्त भएको स्थानमा बाँसका सामानहरू बनाउने विषयवस्तु, फलफूलको सम्भावना भएको ठाउँमा नर्सरी निर्माणका विषयवस्तु र अझ कतिपय स्थानमा कुखुरापालन, बाख्रापालनजस्ता विषयबस्तु पनि समावेश गर्न सकिन्छ । यसका लागि बिउ पुँजी, औजार, प्रविधि, सामूहिक व्यवस्थापन, परियोजना स्थल छनौंट, बजार प्रबन्ध आदि गर्न विद्यालय प्रशासन, शिक्षक र अविभावक सबैले संयुक्त रूपमा व्यवस्थापकीय तथा उत्प्रेरक भूमिकाको कार्य गर्नु पर्दछ । स्थानीय पाठ्यक्रममा यस्ता विषयवस्तु समावेश गर्न र त्यसलाई परियोजनाका रूपमा विकास गर्न सामूहिक कार्यशैली र लगनशीलता आवश्यक हुन्छ । यसका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको विषय क्षेत्र कार्यान्वयनको पाटोलाई अझ विशिष्टीकरण र विस्तृतीकरण गर्दै जानु पर्दछ ।

शिक्षण विधिः

स्थानीय पाठ्यक्रममा शिक्षक व्याख्यान विधिलाई कम जोड दिइएको छ । यसमा विद्यार्थी केन्द्रित सिकाइ विधि अवलम्वन गरी छलफल, प्रश्नोत्तर, अवलोकन, दृश्यावलोकन, विषयवस्तु मन्थन, भूमिका अभिनय, प्रदर्शन, अध्ययन भ्रमण, अभ्यास आदि विधिलाई विशेष ध्यान दिइएको छ ।

स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि तह अनुरूप शिक्षण सिकाई विधिलाई अवलम्वन गर्नु पर्दछ । सिकाई सहजीकरणका लागि तल्लो कक्षामा प्रदर्शन, अभिनय, भ्रमण अवलोकन, समस्या समाधान आदि विधिलाई ध्यान दिइनु पर्दछ भने माथिल्लो कक्षामा व्याख्यात्मक, छलफल, घटना खोज विधि, परियोजना विधि, शोधोन्मुख विधिलाई बढी जोड दिइएको छ ।

कतिपय अवलोकन गर्न सकिने परियोजनात्मक विधि कक्षा १ देखि ३ सम्म पनि सिकाईका लागि उपयुक्त हुन सक्दछ । जस्तैः पातको सोलीमा माटो राखी विउ उमार्ने । मस्तिष्क मन्थन विधिलाई चरणवद्ध रचनात्मक ढङ्गले गर्न सकेका सिकाई सहज र दिगो पनि हुन्छ । यो माथिल्लो कक्षाका लागि बढी उपयुक्त हुन्छ । पाठ्यक्रमका कतिपय विषयवस्तुमा *'भनेर सिक्ने भन्दा देखेर सिक्नेरदेखेर सिक्नेभन्दा गरेर सिक्ने'* दिगो सिकाइ पद्धतिलाई जोड दिन खोजिएको छ ।

भ्रमण अवलोकन विधि सबै कक्षाका लागि आवश्यक छ । यसलाई केवल भ्रमणका लागि मात्र नलिई तथ्यहरूको सङ्कलन, विश्लेषण र लेखन गर्ने गरी सञ्चालन गर्नु पर्दछ । मस्तिष्क मन्थन विधि समस्यालाई समाधान गर्न, गहिरो गरी बुझ्न र सिकाई गर्न मद्दत गर्दछ । यो एकल र सामूहिक दुबै तवरले गर्न सकिन्छ । यसमा शिक्षकले विषयवस्तु र समस्यालाई अगाडी सारी सहजकर्ताको भूमिका खेल्नु पर्दछ । जिग्सअ विधि सिकाईका लागि अर्को प्रभावकारी विधि हो । यसमा विज्ञ समूह र मातृ समूह तयार गरी सिकाई आदान प्रदान हुन्छ । समान सोच भएका दुई जनाको जोडी बनाई उनीहरूको सिकाई आदान प्रदान गर्ने अर्को प्रवावकारी विधि हो । स्थानीय पाठ्यक्रम अनुरूप शिक्षकले सिकाई सहजीकरणका लागि विषयवस्तु र कक्षाको तह हेरी विभिन्न विधिको प्रयोग गर्न सक्दछन् ।

स्थानीय अन्वेषणात्मक सोधखोज विधिलाई यस पाठ्यक्रममा लागू गर्न खोजिएको छ । कक्षा कोठा, विषयवस्तु र शिक्षण विधिलाई सम्भव भएसम्म अपाङ्गमैत्री बनाउन ध्यान दिनु पर्दछ । दलित, जनजाति, छात्रा, अल्पसङ्ख्यक आदिको समावेशीकरणको पक्षलाई विशेष ध्यान दिइनु पर्दछ । स्थानीय खेलहरू पनि अपाङ्गमैत्री र समावेशी बनाउने प्रयास गर्नु पर्दछ । नौमूले गाउँपालिकामा ४७७ जना अपाङ्गता भएका मध्ये बालबालिका सङ्ख्या पुगनपुग आधा हुने भएकाले उनीहरूको अप्ठ्यारो र चासोलाई पनि सम्बोधन गर्नु पर्दछ । यसमा कक्षा शिक्षकले नै बालवालिकाको अपाङ्गताको स्थीति हेरी व्यावहारिक निर्णय लिनु पर्दछ ।

विद्यालयमा लामो विदा हुँदा विद्यार्थीलाई बोझिलो गृहकार्यभन्दा सिर्जनात्मक परियोजनाका कार्यलाई बढी प्राथमिकता दिइएको छ । यसमा उनीहरूलाई घर, परिवार तथा समुदायको काम, वातावरण, कृषि र अन्य जनजीविकाको कार्यसँग जोडेर गृहकार्यहरू दिनु पर्दछ । शिक्षण सिकाइलाई कक्षा कोठाभन्दा

बाहिर साथीभाइ, परिवार र समुदायसँग जोडेर सिक्ने तरिका बढी उपयुक्त हुन्छ । जस्तैः खाना बनाउने, सिलाइबुनाइ, तरकारी रोप्ने, नयाँ विरुवा रोप्ने, गमलामा फूल रोप्ने, सानो नर्सरी बनाउने आदि ।

शिक्षण प्रक्रियालाई मूल्याङ्कन र मुल्याङ्कनलाई शिक्षणमा सुधार गर्ने गरी अगि बढाउनु पर्दछ । यसमा विद्यार्थीलाई प्राप्ताङ्कभन्दा चाहिएको कुरा सिक्यो या सिकेन भनी विशेष ध्यान दिइन्छ । कमजोर या नसिकेको विद्यार्थीलाई छुट्टै विशेष ध्यान दिई सिकाउनु पर्दछ । त्यसमा शिक्षकका साथै सिकिसकेका विद्यार्थीलाई नसिकेका विद्यार्थीलाई सिकाउने भूमिकामा लगाउँदा सिकाई बढी प्रभावकारी हुन्छ ।

स्थानीय पाठ्यक्रमको समष्टिगत पक्षः

नौमूले गाउँपालिकाको स्थानीय पाठ्यक्रममा वित्तीय साक्षरता, डिजिटल वा कम्प्युटर साक्षरता र नौलो व्यवसायिकता, उद्यमशीलता जस्ता राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिस्पर्धामा महत्व राख्ने विषयबस्तुहरू राखिएको छ । स्थानीय पाठ्यक्रममा यो किन जरूरी पऱ्यो भन्ने प्रश्न आउन सक्छ । राजधानी र केही सहरी क्षेत्रका निजी विद्यालयहरूले कम्प्युटर, भाषा (अङ्ग्रेजीबाहेक अरूपनि) र सरकारले तोकेको भन्दा थप पाठ्यक्रम बनाई आफ्नो विद्यालय र यसको उत्पादन उत्कृष्ट भएको प्रमाणित गर्न खोजिरहेका छन् । यसले हुने र नहुनेका बीचमा दुई खाले शिक्षा, दुई खाले उत्पादन र दुई खाले रोजगारीको अवस्था सिर्जना गरिदिएको छ । निश्चय नै गाउँ र सरकारी विद्यालयमा पढ्ने विद्यार्थीहरूमा समाज र संस्कृतिलाई बुझ्ने चेतना अझै कमजोर भइसकेको छैन । समस्या कहाँ छ भने उसले प्राप्त गरेको शिक्षाले न उसलाई अगाडिका लागि अध्ययनको बाटो दिन्छ न त अहिलेको बजार मागअनुसारको क्षमता प्रदान गर्दछ । आफूले गर्न सक्ने पेशा र उद्यमशीलताप्रति पिठ फर्काएर त्यो युवा प्राप्त शिक्षाबाट समाजको चेतना बन्ने स्वप्नमा उल्टो बाटो हिँडिरहेको छ । यस्तो अवस्थामा स्थानीय पाठ्यक्रममा समावेश गरिएको वित्तीय साक्षरता, नौलो उद्यमशीलता, व्यवसायिक शिक्षा, डिजिटल साक्षरता आदिले के गर्ने भनी रुमल्लिएको युवालाई अगाडिको बाटो देखाउन मद्दत गर्दछ । यो त कतै टाढाबाट आइरहेको जहाजको मस्तुलमा बलिरहेको लालटिनजस्तै हो ।

त्यसैले स्थानीय कला, साहित्य, भूगोल, इतिहास जानेको विद्यार्थीले आफू जिउने बाटो चिनेर प्रतिस्पर्धी संसारमा सङ्घर्ष गरी अगि बढ्न सकोस् भन्ने उद्देश्यले उपरोक्त विषयवस्तु अगि सारिएको हो । यसमा *संसारलाई सोच्दै स्थानीय स्तरमा काम गर्ने (Think globally, act locally*) सोच प्रतिविम्बित भएको छ ।

यसमा विस्तृत विषयका साथै सम्भावित पाठ शीर्षकलाई पनि राखिएको छ । स्थानीय परिस्थिति हेरी त्यसलाई अवलम्वन गर्न लचिलो बनाइएको छ । पाठ्यपुस्तक नै बनाउने चरणमा भने यसलाई निश्चित गरेर जानु पर्दछ ।

विषयवस्तुको विविधता, फैलावट र गहिराइ बीच सन्तुलनः

स्थानीय पाठ्यक्रमलाई एकै खालको विषय जस्तो कला संस्कृति, कुनै एक व्यवसाय या जनजीविकामा मात्र केन्द्रित पनि गर्ने गरिन्छ । तर यहाँ नौमूले गाउँपालिकाका विद्यार्थी भाइबहिनीहरू स्थानीय ज्ञान सिप भएको बहुप्रतिभाशाली, नयाँ परिवेश बुझ्न सक्ने स्मार्ट र गरिखाने हुन सकुन् भन्ने उद्देश्यले स्थानीय पाठ्यक्रममा विविध विषयवस्तुहरूलाई समावेश गरिएको छ ।

विषयवस्तुको विविधतासँगै त्यसको फैलावट र गहिराई बीच सन्तुलन कायम गरिएको छ । सानोबाट ठुलो कक्षा अनुसार क्रमशः विषयवस्तुलाई गाउँ, ठाउँ, स्थानीय तह, क्षेत्र, जिल्ला र कर्णाली प्रदेश तहमा समेत भौगोलिक क्षेत्रमा विस्तार र विविधीकरण भएको छ । उदाहरणका लागि सानो कक्षामा बालबालिका हुर्केको ठाउँको भूगोल, अलि माथिल्लो कक्षामा वडा हुँदै पालिका, फेरी जिल्ला र प्रदेशको भूगोल र यसका आयामहरूबारे जानकारी दिने गरी पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ ।

विद्यालय शिक्षामा कम्प्युटर र प्राविधिक शिक्षाको पाठ्यक्रम छुट्टै भए तापनि यसमा कम्प्युटर र डिजिटल शिक्षालाई पाठ्य सामग्रीका रूपमा राखिएको छ । यसले एक अर्कालाई परिपुरण र पुनःताजगी गर्दछ । पेन्टिङ, टाइपिङ, आइटीका विश्वव्यापी नयाँ सन्दर्भहरू, एक्सलबाट डायग्रामहरू बनाउने, युट्युव र गुगलमार्फत् शैक्षिक सामग्री अध्ययन गर्ने जस्ता विषयहरू सिक्न सक्दा विद्यार्थीहरूलाई थप फाइदा नै पुग्दछ । स्थानीय पाठ्यक्रम परम्परागत र नयाँ कुरा दुवैको सङ्गम होस् भनेर यो पाठ्यवस्तु समावेश गरिएको हो । यो विरोधाभासपूर्ण हुँदैन । विद्यार्थीहरूले सिकिसकेका भए या शिक्षक र कम्प्युटर नै नहुने अवस्था भए यसलाई स्थानीय विद्यालयले अवस्था हेरी पाठ्यवस्तु पुन संयोजन गर्न सक्नेछन् ।

नौमूले गाउँपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता किन ?

- स्थानीय पेशा, व्यापार र व्यवसायलाई प्रवर्द्धन गरी शिक्षालाई गरी खाने, व्यावहारिक र उत्पादनमुखी बनाउन ।
- केन्द्रीय पाठ्यक्रम वैज्ञानिक र विस्तृत भए तापनि स्थानीय विषयवस्तु, भावना र आवश्यकतालाई समेट्न सकेका हुँदैनन् । *थिंक ग्लोवली र एक्ट लोकल्ली*भन्ने सोचअनुसार ग्रामीण क्षेत्र तथा स्थानीय तहहरूको विकास गर्न स्थानीय पाठ्यक्रम र शिक्षा आवश्यक छ ।
- स्थानीय भूगोल, इतिहास, कला, साहित्य आदिबारे नयाँ पुस्ताले जानकारी राख्न आवश्यक छ । आफ्नो धरातल विर्सिएर हाम्रा बालबालिका सामाजिक र योग्य मानिस बन्न सक्दैनन् ।
- विभिन्न क्षेत्रको स्थानीय ज्ञानले ऐतिहासिक, धार्मिक महत्त्वका स्थानीय सम्पदाहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा कला संस्कृतिको उत्थान र विकास गर्न मद्दत पुग्दछ ।
- बजारीकरणले स्थानीय उत्पादन र स्रोत साधनलाई पूर्ण रूपमा पराधीन बनाउँदै गएकाले बजारसँग स्थानीय उत्पादन र स्रोत साधनको अधिकतम परिचालन गरी दोहोरो सम्बन्ध स्थापना गर्न आवश्यक छ ।
- *एक गाउँ एक उत्पादन* र *समृद्धि तलबाट* जस्ता सोचलाई कार्यरूप दिन स्थानीय पाठ्यक्रम र शिक्षा आवश्यक छ ।
- हाम्रा बालबालिका आत्मनिर्भर, आफै केही गरीखाने तथा श्रम र पेशाप्रति सम्मान गर्न सक्ने नागरिक बनाउन स्थानीय पाठ्यक्रम आवश्यक छ ।
- स्थानीयतालाई प्रदेशको पहिचान र सम्भावनासँग जोडी राष्ट्रिय एकीकृत भावमा एक सक्षम, दक्ष र समृद्ध नागरिक तयार गर्न ।

"हाम्रो नौमूले" शीर्षक किन ?

हाम्रो नौमूले गाउँपालिकामा भौगोलिक विशिष्ठता, गौरवपूर्ण इतिहास, परम्परा र संस्कृति रहेका छन् । इतिहासको समयक्रममा पछौटेपन र अविकासको शिकार हुन पुगेको यो क्षेत्र पछिल्लो अवधिमा विस्तारै विकासको मूल प्रवाहमा आउन थालेको छ ।

यो गाउँपालिका तत्कालिन ७ वटा गा.वि.स.हरू नौमूले, चौराठा, द्वारी, बालुवाटार, सल्लेरी, तोली र कालिका मिलेर बनेको छ । यस गाउँपालिकाको केन्द्र नौमूले बजार लोहोरे खालाको छेउमा रहेको सानो रमणीय उत्पादनशील फाँटमा अवस्थित छ । यो क्षेत्रकै महत्वपूर्ण धार्मिक र प्राकृतिक स्थल **नौमुल**बाट यो पालिकाको नामकरण हुन गएको छ । यो पालिका दैलेख जिल्लाको उत्तर पूर्वी भूभागमा अवस्थित छ । यस गाउँपालिकाको उत्तरमा कालिकोट, पूर्वमा जाजरकोट, पश्चिम दक्षिणमा नारायण नगरपालिका, दक्षिणमा भगवतीमाई गाउँपालिका, पश्चिममा महावु गाउँपालिकासँग सिमा जोडिएको छ ।

यो गाउँपालिकाको क्षेत्रफल २२८.८९ वर्ग कि.मि. रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार नौमूले गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्या २०५८९ रहेको छ जसमा पुरुष १००३२ र महिला १०५५७ रहेको छ । विविधतायुक्त बसोबास भएको यस गाउँपालिकामा बाहुन, क्षेत्री, जनजाति, दलित, ठकुरी र अल्पसङ्ख्यकहरूको बसोबास रहेको छ । यस गाउँपालिकामा तोली, नौमूले, कालिका, द्वारी, बालुवाटार क्षेत्रमा जनजातिको घना वस्ती रहेको छ ।

नौ वटा मूल भएको नौमूले, द्वारी झरना, तोली गुफा, तिनचुले हिमाल, मालिका बासुकी धारा, बासुकी गुफा, भुर्सु गुफा यो क्षेत्रका महत्वपूर्ण धार्मिक र प्राकृतिक पर्यटकीय स्थलहरू हुन् । यस गाउँपालिकाको कुल कृषि भूमि २९.८२ प्रतिशत रहेको छ जसमा लोहोरे नदी किनारमा केही दोमट बलौटे उत्पादनशील फाँटहरू रहेका छन् भने अन्य भूगागमा लेकाली उत्पादनशील माटो पाइन्छ । यहाँ नदी किनारमा ९८० मिटर देखि शुरु हुने न्यानो उपोष्ण कृषि फाँटहरू र उचाइ बढ्दै जाँदा ४१६८ मिटरसम्म समशितोष्ण हावापानीका क्षेत्रहरू पनि रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा करिव १३८.९४ वर्ग कि.मि. वन क्षेत्र र २२.१३ वर्ग कि मि. घाँसे क्षेत्र रहेको छ । यो कालीकोट र जाजरकोटको सिमा क्षेत्रमा घना रूपमा विस्तार भएको पाइन्छ । यहाँको वन जैविक विविधताले भरिपूर्ण मानिन्छ । यहाँको वनमा साल, सिसौ, जामुन, सल्लो, कटुस, उत्तिस देखि दुर्लभ दियार सम्मका वनस्पति पाइन्छन् । गैरकाष्ठ वन पैदावारमा टिमुर, कटुकी, चिराइतो, पदमचाल, पाखनवेद आदि जडीबुटीहरूका साथै वन्यजन्तुमा अति दुर्लभ रेड पाण्डादेखि बँदेल, चितुवा, स्याल, वन विरालो, भालु, कस्तुरी मृग समेत पाइने गरेको छ । यस गाउँपालिकामा कर्णाली प्रदेशकै सबैभन्दा पहिलो केन्द्रीय लाइनमा जोडिने २ वटा जलविद्युत आयोजनाहरूः द्वारी जलविद्युत आयोजना र पदमखोला जलविद्युत आयोजना सफलतापूर्ण सञ्चालनमा आएका छन् भने र अपर लोहोरे जलविद्युत आयोजना निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको छ । कर्णाली प्रदेशमा करिव ८ मेगावाट उत्पादन भएकोमा त्यसको अधिकांश हिस्सा नौमूले गाउँपालिकाको हुनु गौरवपूर्ण विषय हो । यहाँको चट्टानमा टुर्मालिन, काइनाइट र अन्य रत्नपत्थरहरू पाइएका छन् । यसैले यो गाउँपालिका जल, जंगल र जमिन तिनै दृष्टिकोणले धनी मान्न सकिन्छ ।

विकास र प्रगतिशितल परिवर्तनको संघारमा रहेको यस गाउँपालिकाको थप प्रगति र उन्नतीका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्दछ । स्थानीय भाषिक र जातीय विविधता, प्राकृतिक स्रोत साधन, उब्जाउ जमिन, वनसम्पदा र खानीलगायत महत्वपूर्ण पर्यटकीय र धार्मिक स्थलहरू भएको यस गाउँपालिकामा '**हाम्रो नौमूले**' शीर्षकमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने विषयले अहम् महत्व राख्दछ ।

स्थानीय पाठ्यक्रमको सामाजिक आर्थिक पक्षः

हामीले हाम्रो इतिहास, भूगोल, भाषा, संस्कृतिप्रति गौरववोध गर्नु पर्दछ । यी मानव समाजको विकासक्रममा विकसित अवयवहरू हुन् । तर यी सबै गौरवपूर्ण थिए र हुन्छन् भन्ने कदापि होइन । मानव इतिहासमा प्राकृतिक जीविकोपार्जनको युगमा विकसित संस्कृति र परम्पराहरू बढी न्यायोचित र समतामूखी देखिन्छन् । तर त्यहाँ पनि वैज्ञानिक सोचको अभावका कारण अन्धविश्वास थियो । दासयुग र सामन्तवादमा मानिस बढी हिंस्रक, स्तुतीगानमा रमाउने र अति असमान भू-स्वामित्वका कारण बढी शोषणयुक्त थियो । पुँजीवादले प्रविधि र पुँजीको विकासका कारण उत्पादक शक्तिको विकास, उत्पादन वृद्धि र व्यापार विविधिकरण जस्ता सकारात्मक विषयहरू ल्याए तापनि नाफा र पुँजीको अति केन्द्रीकरणका कारण आर्थिक विभेद चुलिएको छ । यो वर्गबीचमात्र होइन सहर र गाउँ, विकसित र विकासोन्मुख देशबीच पनि उत्तिकै मुखरित छ । मानव विकासको प्रक्रियामा इतिहासका सही र गौरवपूर्ण परम्परालाई मानिसले अगि बढाउँदै जान्छ । ती मानव समाजले विकास गरेका सामाजिक सम्पत्तिहरू हुन् । तर समाजलाई उन्नत र विकसित बनाउन अन्धविश्वास, कुरीति, कुसंस्कार चिर्दै जानु पर्दछ र सकारात्मक पक्षहरूलाई संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्दै जानु पर्दछ । स्थानीय पाठ्यक्रमले जातीय र लैङ्गिक विभेद, छुवाछुतजस्ता कुप्रथालाई हटाउन मद्दत गर्नु पर्दछ ।

हाम्रो कतिपय संस्कारले श्रम गर्ने परम्परालाई हेयका रूपमा हेरेको छ । हुन त वेदमा कृषिलाई उत्तम पेशा मानिएको छ । वेद लेखनका केही खण्डहरू मानिस प्राकृतिक उत्पादनको अवस्थामै रहेको बेला लेखिएको मानिन्छ । तर पछि दास र सामन्तवादले श्रम गर्नेलाई तल्लो जाति बनाइदियो । विचौलिया अर्थतन्त्रको दवदवासँगै कृषिपेशा गर्नेलाई दोस्रो दर्जाको पेशा ठान्न थालियो । यो दलाल पुँजीवादसँग जन्मिएको क्लर्क शिक्षा पद्धतिले दिएको नकारात्मक योगदान हो । नेपालको संविधानले सुनिश्चित गरेको समाजवादोन्मुख समाज निर्माण गर्न *गरिखाने शिक्षा*को विकास अनिवार्य शर्त हो ।

त्यसैले समाजवादोन्मुख समाज निर्माणका लागि प्रगतिशील र उद्यमशील पुँजीवादको विकास आवश्यक हुन्छ । यसले उत्पादक शक्तिलाई बढावा दिन्छ र उत्पादनमा बृद्धि गर्दछ । बढीभन्दा बढी उद्यमी र मेहनती हातहरूले व्यवसाय गर्दा समृद्धि तलबाट निर्माण हुन्छ र यो समतामूखी पनि हुन्छ । यसका लागि हामीले विद्यार्थीलाई विद्यालय शिक्षादेखि नै मानसिक र शारीरिक हिसावले दक्ष पार्नु पर्दछ ।

उदाहरणका लागि कलिला विद्यार्थीले स्थानीय पाठ्यक्रमअन्तर्गत सामुहिक तरकारी खेतीको योजना बनाउँदछन् । टोली नेतालाई कम्पोष्ट मल बनाउने जिम्मा छ । भदौ १५ देखि ३० गतेसम्म श्यामको वेर्ना तयार गर्ने जिम्मा छ । असोज १-२० गतेसम्म सिताले बारी खनेर तयार गर्ने र असोज १५-२० गतेसम्म रिताको विरुवा सार्ने जिम्मा छ । त्यस्तै अर्कोको पानी भराउने र सिँचाइ गर्ने, गोड्ने आदि जिम्मा छ । पुरुष महिला सबै जातिले काम बाँडेर गरेका छन् । यसले परियोजना सामुहिक ढङ्गले गर्ने तरिका सिकाउँदछ । उत्पादित तरकारी केही आफै प्रयोग गरेर पोषणयुक्त खाना उनीहरूले प्राप्त गर्दछन् । त्यसमाथि केही बेचेर स-सानो खर्च पनि जोहो हुन्छ । तर यसबाट उनीहरूले सिकेको जो अनुभव हो त्यसले भविष्यका दिनमा म केही आफै गर्न सक्छु भन्ने आत्मविश्वास जगाई दिन्छ । *'हाम्रो नौमूले'* नामक यस स्थानीय पाठ्यक्रमले पनि हाम्रा बालबालिका, समाज र देशलाई रूपान्तरण गर्न सक्दछ ।

साधारण उद्देश्यः

हाम्रो नौमूले पाठ्यक्रममा तय गरिएका विषयहरूको शिक्षण सिकाइपछि विद्यार्थीहरू निम्नलिखित कुराहरूमा सक्षम हुनेछन् :

१) नौमूले गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, भु-बनौटबारे व्याख्या गर्न ।

२) स्थानीय इतिहासबारे वर्णन गर्न ।

३) स्थानीय जनसाङ्ख्यिक अवस्था जातजातिको अवस्थाबारे विवरण प्रस्तुत गर्न ।

४) स्थानीय विविध संस्कृति र संस्कारको सवल पक्ष सहित यसको महत्त्व दर्शाउन र कतिपय कुसंस्कारहरू सुधारको आवश्यकताबारे बताउन ।

५) स्थानीय कला साहित्यका बारेमा आधारभूत जानकारी हासिल गर्न ।

६) महत्त्वपूर्ण स्थानीय अभिलेखहरू र तीनको महत्त्व बताउन ।

७) स्थानीय ज्ञान, सीप, प्रविधिको पहिचान गरी त्यसको महत्त्व दर्शाउन ।

८) स्थानीय परम्परागत तथा प्राकृतिक उपचार विधि प्रयोगमा ल्याउन ।

९) स्थानीय प्राङ्गारिक खाद्य पदार्थको पोषण महत्त्वबारे बताउन ।

१०) परम्परागत स्थानीय खेल र मनोरञ्जनमार्फत् बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक विकासमा सघाउ पुऱ्याउनका साथै सम्बन्धित क्षेत्रको प्रवर्द्धन र विकास गर्न ।

११) स्थानीय पर्यावरणसँग सम्बन्धित बोट विरुवा, जनावर, जलचर, रामसार क्षेत्र आदिको संरक्षणको आवश्यकताबारे बताउन र छानिएका नमुना संरक्षण अभियानमा सहभागी भई पर्यावरण संरक्षणबारे व्यावहारिक ज्ञान हासिल गर्न ।

१२) स्थानीय पर्यावरण लगायत मानिसको दैनिकीमा जलवायु परिवर्तनको असर बारे व्याबहारिक ज्ञान हासिल गर्न

१३) स्थानीय पर्यटकीय सम्भावना बारे जानकारी गराई आवश्यक आधार तय गर्न ।

शीर्षक : हाम्रो नौमूले

पाठ्यक्रमको प्रकृतिःव्यावहारिक तथा प्रयोगात्मक बुझाई पूर्णाङ्कः १००

कक्षाः ४ उत्तीर्णाङ्कः २०+२०

पाठ्यभारः ४ घण्टा

पाठ्य घण्टाः १२८ घण्टा

परिचयः

यो पाठ्यक्रम नौमूले गाउँपालिकाको स्थानीय पाठ्यक्रम "**हाम्रो नौमूले**" कक्षा४ का लागि तयार गरिएको हो । यसमा स्थानीय भूगोल, इतिहास, जनसाङ्ख्यिक बनौट, सामाजिक संरचना, जातजातिको अवस्था, स्थानीय चाडपर्व, राजनीतिक, सामाजिक अवस्था तथा महत्वपूर्ण व्यक्तित्वहरू, स्थानीय जनजीविका र अर्थतन्त्र, स्थानीय पर्यावरण, प्राङ्गारिक तथा व्यावसायिक कृषि आदिका बारेमा ज्ञान प्राप्त गर्नेछन् । संस्कृतिसँग सम्बन्धित लोक भाका गाउन, लोक बाजा बजाउन, जात्रा-मेला, चालचलन, लवाइखवाई, स्थानीय रितिरिवाज, मातृभाषा, धार्मिक तथा परम्परागत संस्कारहरू (जन्म, विवाह, मृत्यू संस्कारलगायत), ऐतिहासिक, प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरू, स्वास्थ्य तथा सरसफाइ, स्थानीय प्रकोप तथा प्राकृतिक जोखिम, जलवायु परिवर्तन र तिनको व्यवस्थापन, स्थानीय खेल तथा मनोरञ्जनका बारेमा जानकारी गराई बालबालिकालाई व्यावहारिक ढङ्गले सिकाइ अभिवृद्धि गरिने छ । त्यस्तै समाजमा गडेर बसेका विभिन्न रूढिवादी कुप्रथा, कुरिती र कुसंस्कारहरूलाई हटाउनका लागि पनि बालबालिकामार्फत् सिंगो समाजमा जागरण ल्याउने कुरामा योगदान पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । बालबालिकालाई वित्तीय साक्षरता, नयाँ-नयाँ व्यवसाय, सूचना प्रविधि, परम्परागत प्राकृतिक उपचार विधि तथा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने विधिका विषयमा सिकाइने छ । यसमा मूलतः स्थानीय चीजवस्तु, ठाउँ, उत्पादनहरू समावेश गरी सिकाइ केन्द्रित विधि अवलम्वन गरिने छ । यसमा ठाउँ, बस्तु, सिकारूको सम्बन्ध व्यावहारिक ढङ्गले स्थापना गरी सिकाइ शिक्षण गरिएको हुन्छ ।

कक्षागत उद्देश्यहरू:

यो पाठ्यांशको सिकाइ शिक्षणपश्चात् बालबालिकाहरू निम्न लिखित सिकाइ गर्न सक्षम हुनेछन्:

१. नौमूले गाउँपालिकाको अक्षांश, देशान्तर, क्षेत्रफल, छिमेकी स्थानीय तहहरू तथा सामान्य भौगोलिक बनौटबारे बताउन सक्नेछन् ।
२. नौमूलेको इतिहासबारे बताउन र लेख्न सक्नेछन् ।
३. नौमूलेका विभिन्न जाति र थरहरू सूची बनाई तिनको उद्गम र फैलावटबारे बताउन सक्नेछन् ।
४. विभिन्न सन्दर्भमा स्थानीय बाजाहरू बजाउने तरिका र यसको धुन, बिभिन्न प्रकारका लोक भाकाको संक्षिप्त परिचय दिन सक्नेछन् ।
५. नौमूले क्षेत्रमा लाग्ने जात्रा तथा मेलाहरूका महत्त्व र गतिविधिहरूबारे बताउनसक्नेछन् ।
६. विभिन्न चाडपर्वमा खाने परिकारहरू र लगाउने कपडा, गहनाहरूका बारेमा व्याख्या गर्न सक्नेछन् ।
७. धार्मिक तथा परम्परागत विभिन्न संस्कारहरूको सूची बनाई तिनका बारेमा बताउन सक्नेछन् ।
८. नौमूलेका राजनीतिक, सामाजिक, कला क्षेत्रमा योगदान गर्ने विभिन्न व्यक्तित्वहरूका बारेमा संक्षिप्त जीवनी र कार्यबारे परिचय दिन सक्नेछन् ।
९. जीविकोपार्जनसँग सम्बन्धित अभ्यासहरू (माछा मार्ने, हाट जाने, घ्यू बेच्ने, कृषि पेशा, पशुपालन, कुखुरा पालन,शिकार खेल्न जाने, डोको/नाङ्लो/पाथी,स्याकु बुन्ने, दाम्लो (गल्याऊ), बरियो बाट्ने, चुत्रा, काफल, खजुरी खान जाने, साग या न्युरो टिप्न जाने आदिको सूची बनाई त्यसको महत्त्वबारे प्रकाश पार्न सक्नेछन् ।
१०. बिग्रिँदो पर्यावरणका कारणहरूको सूची बनाउन सक्नेछन् र तिनका बारेमा संक्षिप्त रूपमा बताउन सक्नेछन् ।
११. स्थानीय तहमा जलवायु परिवर्तन र तिनका असर बारे विद्यार्थीले ज्ञान प्राप्त गर्नेछन् ।
१२. विद्यार्थी आफू पनि स्वास्थ्य तथा सरसफाई विशेष ध्यान दिनेछन् भने आफ्नो टोल समाजलाई पनि स्वस्थ एवम् सरसफाइयुक्त बनाउन योगदान गर्नेछन् ।
१३. तरकारीमा लाग्ने किरा र रोगहरूको बारेमा सूची तयार गरी भन्न, प्राकृतिक विषादी तयार गर्न र त्यसलाई निर्मुल पार्ने तरिका बारे जान्नेछन् ।
१४. ग्रामीण भेगमा उत्पादन हुने अतिपोषणयुक्त हाम्रा स्थानीय खाद्य पदार्थहरूका पोषण विशेषताका बारेमा बताउन सक्नेछन् । त्यसबाट बन्न सक्ने स्वादिष्ट परिकारहरूबारे बताउन सक्नेछन् ।
१५. नौलो उद्यमशिलताका प्रकारहरू, देश र विदेशमा भएका केही सफल कथाहरू बारे जान्नेछन् । स्थानीय स्तरमा सम्भाव्य नौलो उद्यमशिलताको सूची बनाउन सक्नेछन् ।

१६. कम्प्युटरको इतिहास, अपरेटिङ सिस्टम, प्रोसेसिङ डिभाइस, इनपुट र आउटपुट आदिबारे सामान्य परिचय दिन सक्नेछन् ।

१७. प्राकृतिक चिकित्सा पद्धतिमा उपवासको महत्त्व र उपवासका विभिन्न प्रकारहरूबारे बताउन सक्नेछन् ।

१८. स्थानीय पर्यटन विकासका लागि पदमार्गका सम्भावना भएका नयाँ गन्तव्यहरू सूची बनाई तिनका विशेषताबारे बताउन सक्नेछन् । भ्रमण गरिएको गन्तब्यका बारेमा आफ्ना अनुभवहरू आदानप्रदान गर्नेछन् ।

१९. भकुण्डो खेल केही नियमहरू विकास गरी खेल्न सक्नेछन् । स्थानीय पाठ्यक्रम सम्बन्धित नाटक तयार गरी खेल्न सक्नेछन् । देउडा खेल्न र स्थानीय झाम्रे गितमा समूह नाचगान गर्न सक्नेछन् ।

नौमूले गाउँपालिका

स्थानीय पाठ्यक्रम

२०८०

विषयः हाम्रो नौमूले

कक्षाः ४

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम तथा विस्तृतीकरण

पाठ	सिकाइ उपलब्धि र विशिष्ट सिकाइ	विषयवस्तु विस्तृतीकरण	सम्भाव्य शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भाव्य शिक्षण सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन	पाठ्य घण्टा
१. स्थानीय भूगोल (*नौमूलेको सामान्य भूगोल*)	क)नौमूले गाउँपालिकाको अक्षांश, देशान्तर, क्षेत्रफल र छिमेकी स्थानीय तहहरूबारे बताउन सक्नेछन् । ख) गाउँपालिकाको भौगोलिक बनौटबारे बताउन सक्नेछन् ।	- अक्षांश, देशान्तर, क्षेत्रफल, छिमेकी स्थानीयतहहरू, भौगोलिक बनौट जस्तै: बेसी, उपत्यका, सियाला, मध्य पहाड, लेक आदि।	- नौमूलेको नक्सा विद्यार्थीलाई प्रस्तुत गरी यससँग जोडिएका छिमेकी गाउँपालिका/गाउँपालिका र सिमानाबारे छलफल गर्ने । - पालिकाको अक्षांश, देशान्तर र क्षेत्रफलबारे विद्यार्थीलाई बताउने। - गाउँपालिकाको भौगोलिक बनौट जस्तै बेसी, उपत्यका, सियाँला, मध्य पहाड, लेक क्षेत्रको बारेमा विद्यार्थीलाई सोधी छलफल गर्ने र यसबारे थप कुरा बताउने । - समुद्र सतहदेखि ती स्थानहरूको उचाइ सम्भव भएमा पत्ता लगाइ वताउने र विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रमा पाइने माटोको प्रकार र उत्पादनहरूबारे बताउने।	- छिमेकी गाउँपालिका वा गाउँपालिकाहरूको अक्षांश र देशान्तर देखाउनमिल्ने नक्सा । - गुगल म्यापबाट निकालिएका थ्रि डि लगायतका नक्साहरू ।	- विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रमा पाइने माटो र उत्पादनको जोडा मिलाउनुहोस् । - नौमूले गाउँपालिकासँग जोडिएका पालिकाहरूको नाम लेख्नुहोस्। - गाउँपालिकाको क्षेत्रफल, अक्षांश, देशान्तर लेख्नुहोस् । - नौमूलेको सबैभन्दा उचाँइमा रहेको भूभाग र होचो भूभागबारे बताउनुहोस् ।	८

२. स्थानीय इतिहास ***(नौमूलेको इतिहास)***	क) भुर्सु महावै जगनाथ थान, महाबै थान, देउती मन्दिर, मस्टो मन्दिरको इतिहासबारे बताउन र लेख्न सक्नेछन् ।	- भुर्सु महाबै जगनाथ थान, देउती मन्दिर, मस्टो मन्दिरको इतिहास जस्तैःयसको उत्पत्ति, ऐतिहासिक शिलालेखहरू, कथन, किंवदन्ती आदि ।	- नौमूलेका बारेमा बुढा पुराना मानिसहरूसँग अगिल्लो दिन विद्यार्थीलाई बुझ्केर आउनलगाइने छ । उनीहरूले बुझ्केका कुरा पालैपालो भन्न लगाइने छ । - शिक्षकले आफूले अध्ययन र सङ्कलन गरेका कुराहरूका आधारमा विद्यार्थीले बुझ्केका कुराहरू माथप स्पस्ट पारिने छ । - मन्दिरमा तीर्थ, मेला र जात्रा पर्ने समय र यसको उपादेयताबारे विद्यार्थीसँग छलफल गरिने छ । - नौमूले गाउँपालिकाका मुख्य धार्मिक स्थलहरूलाई नक्सामा देखाइने छ । ती महत्त्वपूर्ण तीर्थस्थलको तस्बिरमार्फत् भौतिक बनौट र आकार प्रकारबारे स्पस्ट पारिने छ ।	- विद्यार्थीले अगिल्लो दिन बनाएका टिपोट - मन्दिर देखाउने नक्सा - मन्दिरका तस्बिरहरू	- भुर्सु महावै जगनाथ थान र देउती मन्दिरको उत्पत्तिको इतिहासबारे बताउनुहोस् । - नक्सामा मन्दिर देखाउनुहोस् र जाने मार्ग पनि देखाउनुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् । मेला र पर्वका नाम तथा मिति र समय ।	८

३.जनसाङ्ख्यिक बनौट, समाज र जातजातिको अवस्था *(नौमूलेका जातजातिको उद्‌गम र विकास)*	क) नौमूले गाउँपालिकाका विभिन्न जाति र थरहरूको सूची बनाई तिनको उद्‌गम र फैलावटबारे बताउन सक्नेछन् ।	- जाति कहाँबाट आए? कसरी फैलिए? गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न थरहरू ।	- शिक्षकद्वारा विद्यार्थीहरूलाई गाउँपालिकामा भएका जात थरहरूबारे भन्न लगाई कालोपाटी या सेतोपाटीमा टिप्न लगाइने छ । - कुनजाति र थर कहाँबाट कसरी आए भन्ने बारेमा आफूले तयार गरेको सामग्री माथि छलफल गरिनेछ । - जातजातिको वंशावली थाहा भएका केही बुढापाका तथा दर्जीहरूलाई ल्याई छलफल गराउने । - विद्यार्थीलाई आफ्नो वंशावलीको वृक्षारेखीय चित्र बनाउन लगाइने छ ।	- विभिन्न जाजजातिको वंशावली, उनीहरूको परिवारको वंशरुख, गाउँपालिकामा भएका जातजातिको सूचीआदि ।	- आफ्नो परिवारको वंशावली तयार गरेर ल्याउनुहोस् । - आफ्नो परिवारका बुढापाका तथा टोल छिमेकका बुढापाकाहरूसँग छलफल गरी परिवारको वृक्षारेखीय चित्र बनाउनुहोस् ।	८
४. स्थानीय संस्कृतिहरू **क) चाडपर्वहरू** **ख)लोकबाजाहरू** **ग) लोकभाकाहरू** **घ) जात्रा-मेलाहरू** **ङ) चालचलन र लवाइखवाइ** *(यस अन्तरगत निम्न शीर्षक राख्न सकिने छः हाम्रा बाजा र*	क) विभिन्न सन्दर्भमा स्थानीय बाजाहरू बजाउने तरिका र यसको धुनकाबारेमा संक्षिप्त परिचय दिन सक्नेछन् ।	- स्थानीय बाजाहरू बजाउने तरिका र यसको धुन, स्थानीय बाजा बजाउने फरक तरिका र सन्दर्भहरूः मृत्यु, पूजाआजा, विवाह आदिमा बजाइने फरक फरक तरिका ।	- दमाहा, टेम्को, शङ्ख, घण्ट, मादल, सहनाई, झ्याली, मुजुरा, नरसिंहा आदि बजाउने विभिन्न तरिकाबारे विभिन्न सम्बन्धित मानिससँग तथ्यहरू लिई सामग्री तयार गरिने छ । - विद्यार्थीलाई दमाहाका फरक बाजा ताल, शङ्ख उल्टो या सुल्टो बजाउने, नरसिंहाको धुनआदिबारे छलफल गरिने छ । - दमाहा बजाउन जान्ने व्यक्तिलाई ल्याई विभिन्न अवसरमा बजाउने फरक तरिका बारे विद्यार्थीलाई दमाहा सहित बजाएर	- दमाहा, टेम्को, शङ्ख, मादल आदि ।	- शङ्ख सुल्टो कसरी बजाइन्छ ? - दमाहाका विभिन्न तालहरूको सूची बनाउनुहोस् । - मादलमा नाच्ने ताल हान्नुहोस् ।	५

धुनहरू / न्वारन र छैटी एक परिचय/परम्परागत कपडा)			देखाइने छ । - विद्यार्थीले पनि दमाहाको सामान्य ताल, शङ्ख र मादलको ताल हान्न सिकाइने छ ।			
	ख) विद्यार्थीहरूले न्वारन, छैटीको परिचय दिइ महत्त्व बताउने छन् । यसका गतिविधिहरू भन्न सक्ने छन् ।	- न्वारन, छैटी खेल्ने सन्दर्भ, यो जन्म संस्कारसँग जोडिएको,लोप हुँदै गएको सन्दर्भ/बाजा, लय, ताल/छैटीको गर्ने क्रियाकलापहरूको विवरण सङ्कलन ।	- विद्यार्थीलाई छैटीका बारेमा विद्यार्थीले सुनेका कुरा भन्न उत्प्रेरित गरिने छ । - यी विषयमा स्थानीय जानकारसँग पूर्व अध्ययन गरी विद्यार्थीलाई विषयको सामान्य परिचय र महत्त्वबारे बताई छलफल गरिने छ । - विद्यालयमा स्थानीय क्षेत्रमा भाका गाउन जान्ने स्थानीय मानिसलाई आमन्त्रण गरी यसको परिचय दिइने छ । गीत र लय विद्यार्थीलाई गाउन लगाइने छ या मोवाइलमा रेकर्ड गरी विद्यार्थीलाई सुनाइने छ र गाउन लगाइने छ । - आमन्त्रित लोक भाका गायक र शिक्षकले अरु विभिन्न मागल, छैटीजस्ता लोकभाका र संस्कृतिको परिचय दिनेछन् । - सङ्कलित गीतका केही अंश विद्यार्थीलाई टिपोर्ट गर्न लगाउने ।	- मोवाइल या रेकर्डर । - मजुरा बाजा । - टिपोर्ट गीतहरू ।	- गाउँका बुढापाकासँग सोधेर छैटी क्रियाकलापहरूको टिपोट गरेर ल्याउनुहोस् ।(समूहगत जिम्मेवारी दिने) - छैटी किन गरिन्छ यस्का प्रमुख क्रियाकलापहरूको सुची तयार गर्नुहोस ।	५

	ग) अल्लो, गाँजा (भाङ्गो) र कपासबाट कपडा बनाउने पुरानो विधिबारे अध्ययन गरी बताउन सक्नेछन् ।	- कपास लगाउने, टिप्ने, उइटिने, कात्ने, सिरक र ठेटुवा कपडा बनाउने तरिका/अल्लो र भाङ्गो टिप्ने, गुन्द्री बुन्ने, पकाउने, कात्ने, अल्लोको पुरानो कपडा बनाउने विधि ।	- महिला पुरुष, केटाकेटी बढाबुढी आदिले लगाउने परम्परागत कपडाका बारेमा बताइने छ । - पुराना अल्ला/भाङ्गोको कपडा, ठेटुवा बनाउने विधि, कपासबाट सिरक बनाउने, गुन्द्रीबुन्ने परम्परा आदिबारे छलफल गरिने छ । - विद्यार्थीलाई गाउँको पुरानो कपडा बनाउने चलनबारे बुढापाका मानिससँग बुझ्न लगाई टिपोट गरेर कक्षामा अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाइने छ ।	- चर्खा, तान र उइटोको चित्र ।	- जोडा मिलाउनुस् । जस्तैः उइटो- कपास,महिला-चोली, चर्खा- धागो, गादो-जनजाति आदि । - पुराना कपडा बनाउने चलनबारे गाउँका बुढापाकाहरूको अनुभवबाट सिकेको कुरा बताउनुहोस् । - उइटोको चित्र बनाउनुहोस् । - गुन्द्री बुन्ने तानबारे बताउनुहोस् ।	५
५. स्थानीय रितिरिवाज र संस्कारहरू **क) जन्म, विवाह तथा मृत्यु संस्कार** **ख) धार्मिक तथा परम्परागत**	क) धार्मिक तथा परम्परागत विभिन्न संस्कारहरूको सूची बनाई तिनका बारेमा बताउन सक्नेछन् ।	- धार्मिक तथा परम्परागत संस्कारहरू जस्तै सराद्ध, पाती लाउने, कुशे औसी, श्रावण पूर्णिमा, ऋषि पञ्चमीमा डोरी बाँध्ने, नागपञ्चमी, माघी मनाउने, मुडा	- विद्यार्थीलाई भन्न उत्प्रेरित गरी धार्मिक र परम्परागत संस्कारहरूको सूची बनाउने । - तिनको मान्ने तिथि, धार्मिक तथा सांस्कृतिक सन्दर्भका बारेमा छलफल गर्ने । - स्थानीय पण्डितबाट शिक्षकले थप जानकारी प्राप्त गरी विद्यार्थीहरूसँग प्रश्नोत्तर विधिबाट त्यसका बारेमा बुझ्ने ।	- कुनै परम्पराको यु ट्युवबाट भिडियो क्लिप । - स्थानीय धार्मिक संस्कारको सूचीपत्र ।	- विद्यार्थीलाई कुनै एक स्थानीय परम्परामा गरिने क्रियाकलापका बारेमा सोधखोज गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने । - जोडा मिलाउने बहुउत्तर, विभिन्न	८

संस्कारहरू ग) कुसंस्कार र कुरीतिहरू *(हाम्रा धार्मिक र परम्परागत संस्कारहरू)*		बाल्ने आदि ।			सांस्कृतिक चाडपर्व र क्रियाकलाप, चाडपर्व र तिथि आदि जस्तैः माघीः मुडा ताप्ने आदि । बुद्ध जयन्तीःवैशाख पूर्णिमा, ऋषिपञ्चिमीःडोरी बाँध्ने आदि ।	
६.राजनीतिक सामाजिक अवस्था र महत्त्वपूर्ण व्यक्तित्वहरू ***(नौमूलेका राजनीतिक तथा सामाजिक व्यक्तित्वहरू)***	क)नौमूलेका राजनीतिक सामाजिक, कला क्षेत्रमा योगदान गर्ने ७ जना व्यक्तिको जीवनी र कार्यबारे संक्षिप्त परिचय दिन सक्नेछन् । (मौखिक र लिखित दुबै रूपमा)	-संक्षिप्त जीवनी र कार्य । गाँउपालिकामा शिक्षा, स्वास्थ्य, राजनीति, कला जस्ता क्षेत्रमा र समाज रूपान्तरणमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका जीवित वा दिवंगत व्यक्तिहरूको संक्षिप्त जीवनी	- उनीहरूका बारेमा विद्यार्थीहरूले सुनेका कुराहरू बताउन लगाउने । - शिक्षकले उनीहरूको तस्बिर, संक्षिप्तजीवनी सोधखोज गरी सङ्कलन गर्ने र विद्यार्थीलाई पढ्न दिने । - आफूले उनीहरूका बारेमा थाहा पाएको कुरा बताउने, उनीहरूको मुख्यकार्य, जिम्मेवारी र योगदानबारे बताउने ।	- तस्बिर र उनीहरूका बारेमा सङ्कलित सामग्री ।	- नौमूलेका कुनै एक जना सामाजिक व्यक्तित्वका बारेमा संक्षिप्त परिचय दिनुहोस् । - गाउँपालिकाका कुनै दुई जना व्यक्तिका बारेमा जानेको कुरा लेख्दै यस ठाउँका लागिगरेका महत्त्वपूर्ण कार्य लेख्नुहोस् ।	८
७. स्थानीय जनजीविका र अर्थतन्त्र	क) गाउँपालिकामा जनजीविका सम्बन्धी	- जीविकोपार्जनसँग सम्बन्धित अभ्यासहरूः माछा मार्ने, घ्यू बेच्ने,	- फुर्सदमा गरिने केही पेशाहरू विद्यार्थीहरूलाई बताउन लगाइ कालोपाटीमा लेख्ने ।	-व्यवसायिक कृषक, अभिभावकहरू र	- कुनै एक क्रियाकलापका बारेमा विस्तृत	८

(फुर्सद यामको जनजीविका)	फुर्सदमा गरिने केही पेशाहरूको सूची तयार गर्नेछन् । ख) तिनको महत्त्वबारे प्रकाश पार्न सक्नेछन् ।	सिकार खेल्न जाने, हाट जाने,डोको/नाङ्लो/पाथीबुन्ने, स्याकु, दाम्लो (गल्याऊ), बरियो बाट्ने,चुत्रा, काफल, खजुरी खान जाने, साग, जलुका, गोल्खा, न्युरो टिप्न जाने आदि।	- नौमूले गा.पा.को लोहोरे लगायतका क्षेत्रमा माछा मार्ने मौसम र विधिहरू, पाइने माछाहरू, यसले जनजीविकामा पारेको सकारात्मक प्रभाव, यसको व्यवसायिकरण र दिगोपन आदिका बारेमा विद्यार्थीसँग अन्तरक्रियात्मक छलफल गर्ने । - मौसमी सागपात र फलफूलले मानिसलाई आवश्यक थप भिटामिन, पोषणमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने कुरा बताउने । - यस्ता क्रियाकलापमा आफ्नो अभिभावकसँग सङ्लग्न भई जानकारी प्राप्त विद्यार्थीलाई अनुभव सुनाउन लगाउने । - यो गाउँघरको लगातार खेतीपातीबाट उन्मुक्ति प्राप्त गरी मनोरञ्जनात्मक क्रियाकलाप पनि भएको कुरा विद्यार्थीलाई बुझाउने । - सिकार खेल्ने अवैधानिक भएता पनि परम्परागत जीविकाको एक रूप भएकाले विषय ज्ञान दिने तर यो कानुनतः र पर्यावरणीय रूपले किन गर्न हुँदैन भनी विद्यार्थीलाई बताउने ।	शिक्षकहरू ।	अध्ययन गरी टिपोट तयार गर्नुहोस् । जस्तैः माछा मार्ने, सिकार खेल्ने, साग टिप्न जाने आदि ।	
८.स्थानीय पर्यावरण र जलवायु परिवर्तन	क) बिग्रिँदो पर्यावरण र जलवायु	- बिग्रिँदो पर्यावरण, बाढी पहिरो, कटान, वन डढेलो र वन फडानी,	- विद्यार्थीलाई जलवायु परिवर्तन र पर्यावरण बिग्रिनुका कारणहरूबारे सोच्न र भन्न लगाई सूची बनाइने छ ।	- स्थानीय पर्यावरण चक्रको चित्र । - जलवायु	- यस गाउँपालिकामा बाटोले पहिरो गई खेतीयोग्य जमिन र	७

(यसमा बिग्रँदो पर्यावरण र जलवायु परिवर्तन बारे सिकाइने छ)	परिवर्तनका कारणहरूको लिखित सूची बनाउन सक्नेछन् र तिनका बारेमा संक्षिप्त रूपमा बताउन सक्नेछन् ।	जीवजन्तुको नाश, बन्यजन्तुको चोरी सिकारी । - स्थानीय प्रकोप तथा प्राकृतिक जोखिम, जलवायु परिवर्तन र तिनको व्यवस्थापनका विषयमा विद्यार्थीले ज्ञान प्राप्त गर्ने छन् ।	- वर्षा अगि कच्ची मोटरबाटो खन्नु, आगलागी, वन फडानी, चोरी सिकारी, कृषि मल र विषादी नदीमा जानु, नदीमा विषको प्रयोग आदिका कारणले भूक्षय, नदी कटान, जलचर र पर्यावरणमा सङ्कट, जीवजन्तुका वासस्थान नाश हुन पुगेको स्थानीय ठाउँहरूबारे विद्यार्थीसँग छलफल गरी प्रस्ट पार्ने । - हरेक विषयमा विद्यार्थीका अनुभवहरूलाई आधार बनाइ छलफल गर्ने । - विद्यार्थीलाई पर्यावरण बिग्रिएमा मानिसको जीवन कसरी सङ्कटमा पर्दछ उदाहरण सहित स्पष्ट पार्ने । - प्राकृतिक प्रकोप तथा जोखिमका विषयमा छलफल गर्ने । - जलवायु परिवर्तनले कृषि प्रणाली र मानव जीवनमा पारेको असरका बारेमा छलफल गर्ने ।	परिवर्तनसम्बन्धी सन्दर्भ सामग्री - स्थानीय पर्यावरणीय महत्त्वका ठाउँहरूको चित्र । - प्राकृतिक प्रकोप र जोखिमयुक्त ठाउँका तस्बिर ।	जङ्गल नाश भएका स्थानहरू सोधखोज गरी सूची बनाउनुहोस् । - स्थानीय पर्यावरण बचाउन के-के गर्नु पर्ला ? बताउनुहोस् । - जलवायु परिवर्तनका कारणहरू के हुन् ? जलवायु परिवर्तनलाई कसरी न्युनिकरण गर्न सकिन्छ ?	

९. प्राङ्गारिक तथा व्यवसायिक कृषि **क) तरकारी खेती** **ख) फलफूल खेती** **ग) स्थानीय कुखुरा तथा पंक्षीपालन** **घ) वाखापालन** ***(माथिका विषयमध्ये यस कक्षामा तरकारी खेतीबारे सिकाइ हुनेछ)***	क) तरकारीमा लाग्ने किरा र रोगहरूका बारेमा सूची तयार गरी भन्न, जीवामृत, मलखाद व्यवस्थापन तथा प्राकृतिक विषादी तयार गर्न र विरुवामा हुने रोग निर्मूल पार्ने तरिकाबारे जान्ने छन् ।	- तरकारीमा लाग्ने किरा र रोगहरू जस्तैः शङ्खे किरा, लाई आदि ।	- गाउँघरमा तरकारीमा लाग्ने विभिन्न रोग र किराको नाम कालोपाटीमा लेखी सूची बनाउने । - ती रोगहरू किन लाग्दछन् र यसको उपचार गर्ने विधिबारे छलफल गर्ने । - जैविक विषादी, मलखाद् व्यवस्थापन विधि बताउन सक्नेछन् र त्यसको प्रयोग गरी रोग निदान गर्न सक्नेछन् । - शिक्षकले जैविक विषादी बनाउने विधिबारे भिडियो या अन्य सामग्री सङ्कलन गरी बताउनु पर्नेछ । - विद्यार्थीलाई आफ्नो घरमा जैविक विषादी बनाउन लगाइने छ ।	- विभिन्न किरा र रोग लागेको विरूवाको चित्र । - जैविक विषादी र भकारो सुधार, मलखाद व्यवस्थापन सम्बन्धी तरिकाबारे भिडियो क्लिपवा पाठ्यसामग्री ।	- तरकारी खेतीमा लाग्ने मुख्य किरा र रोगहरूको नाम लेख्नेहोस् । - जैविक विषादी बनाउने तरिका बारे बताउनुहोस् ।	१०
१०.हाम्रो भोजन र पाकशास्त्र ***(रैथाने बाली र पाकशात्र)***	क) ग्रामीण भेगमा उत्पादन हुने अति पोषणयुक्त र प्राङ्गारिक हाम्रा स्थानीय खाद्य पदार्थहरूका पोषण विशेषताका बारेमा बताउन	- अतिपोषणयुक्त हाम्रा स्थानीय खानाहरू जस्तैः जौ, गहुँ, मकै, कोदो, फापर, आलु,आलस, पिंडालु, तोरीको साग आदिबाट बन्ने परिकारहरू र त्यसमा पाइने पोषण तत्त्व ।	- गाउँघरमा पाइने पोषणयुक्त स्थानीय प्राङ्गारिक खाद्य पदार्थको सूची बनाउने । तिनमा पाइने पोषण तत्त्वबारे शिक्षकले पूर्व अध्ययन गरी सामग्री तयार गर्ने । - ती खाद्य पदार्थ प्राङ्गारिक हुन् कि होइनन् कसरी भन्ने बारेमा छलफल गर्ने । यदि जमिनमा रासायनिक मल र विषादी प्रयोग अहिले भएको छैन र पहिले पनि भएको छैन भने ती सामान्यतया प्राङ्गारिक हुन् भनी बुझाउने । मानव स्वास्थ्यका लागि यसको	- चार्ट बोर्ड खाद्य पदार्थ र पोषण तत्त्व ।	- प्राङ्गारिक खाद्यवस्तु भन्नाले के बुझिन्छ लेख्नुहोस् । स्वास्थ्यका लागि यी किन महत्त्वपूर्ण छन् ? - बिस्कुट चाउचाउ भन्दा सातु धेरै राम्रो किन? तर्क दिनुहोस्	१०

	सक्नेछन् । ख) त्यसबाट बन्न सक्ने स्वादिष्ट परिकारहरूबारे बताउन सक्नेछन् ।		महत्त्व बुझाउने । - पत्रु खाना या जङ्क फुड किन स्वास्थ्यका लागि हानिकारक छ भनी विद्यार्थीसँग छलफल गर्ने । - तिनबाट के कस्ता नयाँ स्वादिष्ट स्वास्थ्यवर्द्धक खाना बनाउन सकिन्छ भनी छलफल गर्ने । जस्तैः जौको सातु, कोदोको पुवा, ढिकीमा कुटेको मकैको रोटी, गहुँको उमा, तोरीको साग, मही, अचार आदि । - मकैको ढिडो र दुधे मकैको भुत्रे रोटी, कोदोको ढिँडो पकाउने, तोरीको साग र लोकल कुखुराको मासु र अचार बनाउने विधिबारे बताउने ।		- मकै र कोदाको ढिँडो, लोकल कुखुराको झोल मासु, साग र अचार बनाउने विधि बताउनुहोस् । - घरमा परिवारसँग मिलेर पकाई स्वादपूर्वक खानुहोस् ।	
११.वित्तीय साक्षरता र नौलो व्यवसाय **क) स्थानीय ज्ञान, सीप, प्रविधि** **ख) वित्तिय साक्षरता** **ग) नौलो व्यवसाय** ***(उद्यमी र उद्यमशीलता)***	क) नौलो उद्यमशीलताका प्रकारहरू, देश र विदेशमा भएका केही सफलकथाहरू बारे जान्नेछन् । ख) स्थानीय स्तरमा सम्भाव्य नौलो उद्यमशीलताको सूची बनाउन	- नौलो उद्यमशीलता: नौलो उद्यम के हो ? नौलो उद्यमका प्रकारहरू, नौलो उद्यममा केही विश्वव्यापी नेपाली नमुना उदाहरणहरू ।	- शिक्षण सामग्रीका रूपमा केही छानिएका सफल कथाहरू सङ्कलन गरिनेछ । जस्तैः आइटी जुकरवर्ग,ज्याक्मा आदि, कागज रिफाइन गरी करोडपति भएको उद्यमीको कथा, नेपालको टुटल पठाओ युवाको कथा, सानो चिया पसलबाट ठूलो पर्यटन व्यवसायी बनेको कथा, सफल केरा खेतीको कथा आदि । - सम्भाव्य भएमा सरल भाषामा लेखन गरिएका पाठ्यसामग्रीहरू विद्यार्थीलाई पढ्न उपलब्ध गराउने ।	- सफल उद्यमीका कथाहरूका भिडियो क्लिपहरू ।	- नौलो उद्यमशीलता गरेर सफल भएको ३ जना विदेशी उद्यमीको नाम लेख्नुहोस् र कुनै एकको कामका बारेमा परिचय दिनुहोस् । - नौलो उद्यमशीलता के हो ? उद्यमशीलता	८

	सक्नेछन् ।		- यु ट्युवमा भएका यस्ता उद्यमीको कथा विद्यार्थीलाई देखाउने । - नौलो उद्यमशीलताका बारेमा परिचित वा सफल कुनै युवा उद्यमीको सम्भव भएसम्म प्रत्यक्ष प्रस्तुती गराउने ।		विकासका लागि किन महत्त्वपूर्ण हुन्छ ? उदाहरणसहित बताउनुहोस् ।	
१२. सूचना प्रविधि र कम्प्युटर साक्षरता *(कम्प्युटरको सामान्य ज्ञान)*	क) कम्प्युटरको इतिहास, अपरेटिङ सिस्टम, प्रोसेसिङ डिभाइस, इनपुट र आउटपुट आदिबारे सामान्य परिचय दिन सक्नेछन् ।	- प्रोसेसिङ डिभाइस, इनपुट, आउटपुट, कम्प्युटरको इतिहास र यसका अन्वेषकहरू, कम्प्युटर जेनेरेसनहरू जस्तैः पेन्टिम ६, आइ७, सुपर कम्प्युटर आदि । - अपरेटिङ सिस्टम एमएस १०, लिनक्स आदि ।	- विद्यार्थीहरूलाई कस्ता कस्ता कम्प्युटरहरू देखेका छौ भनि सोध्ने र उनीहरूको उत्तर पछि पहिलो कम्प्युटर कस्तो थियो भनीबताउने । - शिक्षकले कम्प्युटरको इतिहाससम्बन्धी सामग्री सङ्कलन गर्ने र विभिन्न जनेरेसनका कम्प्युटर तस्बिरहरू विद्यार्थीलाई देखाइ परिचयदिने । - कम्प्युटर अपरेटिङ सिस्टमका बारेमा परिचय दिने कम्प्युटरका डिभाइसहरू, इनपुट आउटपुट बारे बताउने । - कम्प्युटर इनपुट आउटपुटले कसरी काम गर्दछ भनी बुझाउन ट्रि को प्रगोग गरी बुझाउने । - कम्प्युटर ल्यावमा लिई यसका हार्डवेयर र सफ्टवेयर बारे सामान्य जानकारी गराउने ।	- कम्युटर र कम्युटरसम्बन्धी केही चित्र र तस्बिरहरू । - कम्युटर इनपुट आउटपुट सम्बन्धी वृक्षरेखिय चित्र ।	- कम्प्युटरका अपरेटिङ सिस्टमहरूका बारेमा बताउनुहोस् । - कम्प्युटर कसरी सुरु भयो र यसले विभिन्न जेनेरेसनहरूको विकास बारे भन्नुहोस् । - इनपुट आउटपुट प्रोसेस भनेको के हो ? - कम्युटर इनपुट आउटपुट सम्बन्धी खेल खेलाउने ।	६

१३. परम्परागत र प्राकृतिक उपचार विधि *(उपवास र यसको महत्व)*	क) प्राकृतिक चिकित्सा पद्धतिमा उपवासको महत्त्व र उपवासका विभिन्न प्रकारहरूबारे बताउन सक्नेछन् ।	- उपवासको महत्त्व, उपवासका प्रकारहरू क्रियाको उपवास वाबार्ने, धार्मिक चाडमा उपवास बस्ने । - स्वास्थ्यका कारण बसिने उपवास जुस खाएर, हल्का सागपात खाएर, केही पनि नखाएर बसिने उपवास ।	- प्राकृतिक चिकित्सामा उपवासको महत्त्व किन हुन्छ ? - उपवास बस्ने दुई कारणहरू धार्मिक र स्वास्थ्य । - उपवास कृष्ण जन्माष्टमी, तीज आदिमा महिलाहरू कसरी बस्दछन् भन्नेबारे विद्यार्थीले बुझेको कुराका आधारमा छलफल गर्ने । अरु धर्ममा पनि उपवासको चलन रहेको कुरा अवगत गराउने । - क्रिया बस्ने पनि एक प्रकारको अर्को उपवास तर एकै पटक नुन खाँदा आउने समस्याबारे छलफल गर्ने । - स्वास्थ्यका लागि बसिने उपवास दुइ तीन दिन या लामो समयका लागि हुने कुरामा छलफल गर्ने । - एक छाक मात्र सागपात, फलफूल खाएर तीन चार दिन या योभन्दा बढी उपवास बस्ने । - १६ घण्टा उपवास बस्नेबारे विद्यार्थीलाई छलफल गर्ने । - केही पनि नखाएर उपवास बस्नेआदि विभिन्न विधिको शैक्षिक सामग्री बनाई विद्यार्थीलाई यसबारे धारणा बनाउने । यस्तो कुरा मोटोपन, जटिल प्रकार रोगहरू, शरीर	- उपवासका लागि यु ट्युव अन्तरवार्ता, अनलाइन अन्तरवार्ता (जस्तै भगवान कोइरालाको अन्तरवार्ता) ।	- धर्मका लागि उपवास र स्वास्थ्यका लागि गरिने उपवासमा के फरक छ ? बताउनुहोस् । - फलफूलया सागपात खाएर गरिने उपवासका बारेमा बताउनुहोस् । यस्तो उपवास किन गरिन्छ ? - कस्तो अवस्थामा उपवास बस्नु हुँदैन ? कारण दिनुहोस् ।	६

			निर्मलीकरण गर्नका लागि गरिने कुरा विद्यार्थीलाई सिकाउने । तर कमजोर मानिस, बालबालिका र चिनी रोग, उच्च रक्त चापका लागि राम्रो नहुन सक्दछ किनकि यस रोगलाई राम्रो गर्नुभन्दा बल्झाउन सक्दछ भनी बुझाउने ।			
१४. हाम्रा सम्पदाहरू र स्थानीय पर्यटन **क) ऐतिहासिक सम्पदा** **ख) प्राकृतिक सम्पदा** **ग) सांस्कृतिक सम्पदा** ***(नौमूलेमा पर्यटकीय सम्भावना)***	क) स्थानीय पर्यटन विकासका लागि पदमार्गका सम्भावना भएका नयाँ गन्तव्यहरूको सूची बनाई तिनका विशेषताबारे बताउन सक्नेछन् । ख)भ्रमण गरिएको गन्तव्यका बारेमा आफ्ना अनुभवहरू सेयर गर्नेछन् ।	- पदमार्गका सम्भावना नयाँ गन्तव्य: - चौराठा चुल्ला पदयात्रा, -चम्लाया थाई लेक पदयात्रा - लोहरे खोला किनार पदयात्रा तथा मनोरञ्जन - द्वारी झरना पदयात्रा	- द्वारी झरना अवलोकनका लागि पदयात्रा । - नौमूलेको नक्सा विद्यार्थीलाई प्रस्तुत गरी विभिन्न स्थानका सम्भावित पदमार्गहरूबारे कालोपाटीमा लेखी सूची बनाइने छ । - विद्यार्थीहरूले ती पदमार्गका विशेषता बताउन उत्प्रेरित गरिनेछ । शिक्षकले परिपूरकको भूमिका खेली त्यस मार्गमा पर्ने विभिन्न चराचुरुङ्गी, खोलानाला, जलचर थलचर, बस्ती, सांस्कृतिक निधिहरूको सूचीबनाइ छलफल गरिने छ । अन्तिम गन्तव्यमा प्राप्तहुने प्राकृतिक आनन्दका बारेमा छलफल गरिने छ । - विद्यार्थीलाई एक गन्तव्य छान्न लगाई भ्रमणमा लगिने छ । विद्यार्थीहरूले	- गाउँपालिकाको नक्सा (पदमार्ग इङ्गित गरिएको) ।	- नौमूलेका सम्भावित महत्त्वपूर्ण पदमार्गहरूको नाम लेख्नुहोस् । - हालै घुमेको पदमार्गको रमणीय र महत्त्वपूर्ण विषयहरूबारे बताउनुहोस् । - कर्णाली नदी किनार पदयात्रा र मनोरञ्जनका बारेमा बताउनुहोस् ।	६

			बाटोमापर्ने सम्पूर्ण प्राकृतिक तथा मानवनिर्मित विषयहरूका बारेमा अध्ययन गर्नेछन् । - खोला किनार पदयात्रा र मनोरञ्जनका लागि पुलहरूबाट दृश्यावलोकन, खोला किनारमा खेल पिकनिक र मनोरञ्जन, पौडी खेल्ने आदि विषयहरुबारे छलफल गरी भ्रमणको योजना बनाउन सक्नेछन् ।			
१५. स्थानीय खेल र मनोरञ्जन *(डण्डीवियो / नाट्यकला / मारुनी नाच या अन्य शीर्षक राख्न सकिने छ ।)*	क) भकुण्डो, डण्डीवियो, आरम र गिट्टी खेल केही नियमहरू विकास गरी खेल्न सक्नेछन् । ख) स्थानीय पाठ्यक्रम सम्बन्धित नाटक तयार गरी खेल्न सक्नेछन् । ग) स्थानीय झाम्रे गीतमा समूह	- भकुण्डो, आरम र गिट्टी खेल, नाटक, नाचगान, मारुनी, पैचेरी नाच ।	- भकुण्डो, आरम र गिट्टी खेलका नियमहरू बताइने छ र विद्यार्थीहरूको समूह बनाई खेलाइने छ । कस्ता नियमहरू थप्यो वा घटायो भने यो खेल अझ आकर्षक हुन सक्दछ भनी बताउने । - स्थानीय विकृती विसङ्गति विरुद्ध नाटक निर्माण गरी खेलाइने छ । - मारुनी नाच जानेका मान्छेबाट सिकाउन लगाउने । - झाम्रे गीत सङ्कलन गरी गाउनजान्ने मानिसलाई गाउन र मादल बजाउन जान्नेलाई बजाउनलगाई झाम्रेमा उठकी वस नाच्न लगाइने छ । - शिक्षकले देउडा खेलका लागि	- मादल, सङ्कलित झाम्रे नाचका लागि गीतहरू, देउडा गीतहरू, मारुनी नाच, स्थानीय खेलहरू ।	- भकुण्डो, डण्डीवियो, आरम र गिट्टी खेलका नियमहरू बताउनुहोस् । यस खेललाई अझ राम्रो गर्न के गर्नु पर्ला बताउनुहोस् । - मारुनी नाच प्रदर्शन । - सामाजिक विकृति विसङ्गतिका विरुद्ध एक नाटक प्रदर्शन गर्ने ।	१२

	नाचगान गर्न, मारुनी, पैचेरी नाच र देउडा खेल्न सक्नेछन् ।		सहजीकरण गरी देउडा खेल्न लगाउने । - लोहरे खोला किनार टापु र अन्य पायक स्थानहरूमा डण्डीबियो प्रतियोगिता आयोजना गराई सम्भव विद्यालयबाट विद्यार्थी सहभागी गराउन सकिन्छ ।			

सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया

विद्यार्थीहरूलाई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप गर्नका लागि विद्यार्थीको उमेर, कक्षा, रुची, विषयवस्तु, ठाउँ विशेष अनुसार फरक-फरक विधि र प्रक्रिया अपनाउनु पर्दछ । सहि विधि र प्रक्रिया अपनाउन सकिएन भने सिकाइ उपलब्धीमूलक हुन सक्दैन । स्थानीय पाठ्यक्रममा भएका विषयवस्तु सिकाइ प्रभावकारी बनाउन विद्यार्थी केन्द्रित विधिलाई जोड दिनु पर्दछ । त्यसैले स्थानीय पाठ्यक्रमको शिक्षण सिकाई क्रियाकलापका लागि प्रयोगात्मक विधि, छलफल तथा अन्तरक्रिया विधि, परियोजना कार्य, क्षेत्र भ्रमण, अवलोकन, सोधखोज, नमुना प्रदर्शन, प्रश्नोत्तर विधि, भूमिका निर्वाह, समूह कार्य जस्ता सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया अवलम्वन गर्न सकिनेछ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन

विद्यार्थीले के-कति सिके भन्ने कुराको मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने आवश्यकता हुन्छ । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया पश्चात पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्य/सिकाइ सक्षमता हासिल भए वा भएनन भनी लेखाजोखा गर्नु नै मूल्याङ्कन हो । विद्यार्थी मूल्याङ्कन आन्तरिक र वाह्य गरी २ किसिमका छन् ।

क) आन्तरिक मूल्याङ्कनः गृह कार्य, कक्षा कार्य, प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाई परिक्षा, मासिक तथा त्रैमासिक परीक्षा जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरूको प्रयोग गर्न सकिनेछ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको प्रक्रियाद्वारा आन्तरिक मूल्याङ्कन गरिनेछ ।

आन्तरिक मूल्याङ्कनको प्रयोजनार्थ आन्तरिक मूल्याङ्कनका आधारहरू यसप्रकार रहेका छन्:

उपस्थिति र सिकाइ सहभागिता	त्रैमासिक परीक्षाबाट प्राप्त अङ्क	प्रयोगात्मक कार्य/परियोजना कार्य	जम्मा
४	१०	३६	५०

ख) वाह्य मूल्याङ्कनः

ख) वाह्य मूल्याङ्कनः कक्षा ४ देखि ८ मा आन्तरिक मूल्याङ्कनको भारलाई ५० प्रतिशत र वाह्य मूल्याङ्कनमा ५० प्रतिशत भारको वार्षिक परीक्षा सञ्चालन गरिनेछ । वार्षिक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा पाठ्यक्रममा समेटिएका सबै विषयवस्तुबाट सोधिनेछ ।

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनसम्बन्धी अभिलेख प्रक्रिया

मूल्याङ्कनका लागि निर्णयात्मकका साथसाथै निर्माणात्मक या सुधारात्मक विधिलाई ध्यान दिनु पर्दछ । यसका लागि निरन्तर मूल्याङ्कन विधिलाई विशेष जोड दिइने छ । निरन्तर मूल्याङ्कनका लागि कक्षा कार्य, गृहकार्य, परियोजना कार्य, व्यवहार परिवर्तन, विद्यार्थी हाजिरी, विद्यार्थी सिर्जनशिलता, लिखित र मौखिक प्रश्नोउत्तर, कक्षागत सहभागिता, छोटा परिक्षा, विद्यार्थी कार्यको प्रदर्शन र घटना अभिलेखलाई राखिने छ । विद्यार्थीको उपलब्धी मूल्याङ्कनलाई १-४स्केलमा मापन गरिने छ ।

यस मूल्याङ्कन प्रक्रियामा निम्नानुसार विद्यार्थीहरूका प्रगति अभिलेख राख्नु पर्नेछः

१) उद्देश्यगत आधारमा विद्यार्थीलाई कक्षामा सिकेका कुरालाई अनुसूची १ अनुसारको फारममा तोकिएका मापदण्डका आधारमा १ देखि ४ वटा रेजा (√) चिन्ह लगाउने ।

२) अति उत्तम सिकेकालाई ४ वटा रेजा (√√√√) उत्तम सिकेकालाई ३ वटा रेजा (√√√) र सामान्य सिकेकालाई २ वटा रेजा (√√) र कमजोर लाई १ रेजा (√) दिने ।

३) कमजोर सिकेको विद्यार्थीका लागि थप विशेष सिकाई र सामान्यका लागि सुधार आवश्यक हुन्छ । उत्तम श्रेणी उद्देश्य अनुरुप सिकाई भएको भन्ने बुझिन्छ भने अति उत्तम श्रेणी भनेको विशिष्ट सिकाई भएको उत्कृष्ट विद्यार्थी भन्ने बुझिन्छ ।

क्र.सं.	मापदण्ड	अति उत्तम	उत्तम	सामान्य	कमजोर
१.	कक्षा कार्य (कक्षा सहभागिता)	√√√√	√√√	√√	√
२.	परियोजना कार्य	√√√√	√√√	√√	√
३.	व्यवहार परिवर्तन	√√√√	√√√	√√	√
४.	सिर्जनात्मक कार्य	√√√√	√√√	√√	√
५.	हाजिरी	√√√√	√√√	√√	√
६	गृह कार्य	√√√√	√√√	√√	√
७	लिखित तथा मौखिक प्रश्नोत्तर	√√√√	√√√	√√	√
८	घटना अभिलेख	√√√√	√√√	√√	√

३. उद्देश्यगत आधारमा रेजा दिइसकेपछि हरेक त्रैमासिकमा रेजाका आधारमा विद्यार्थीहरूलाई निम्नलिखित तरिकाले क, ख, ग, घश्रेणीमा छुट्याउनेः

८०-१०० प्रतिशतसम्म क श्रेणी

६०-७९ प्रतिशतसम्म ख श्रेणी

४०-५९ प्रतिशत ग श्रेणी

४० देखि तल घ श्रेणी

५ उद्देश्यगत रेजाहरूलाई प्रतिशत निकाल्ने तरिका

$$\text{सूत्रः रेजा प्रतिशत} = \frac{\text{विद्यार्थीहरूले पाएका जम्मा रेजा}}{\text{जम्मा पढाई भएको उद्देश्य सङ्ख्या} \times \text{१५}} \times \text{१००}$$

उदाहरण (क) कुनै एक विषयमा प्रथम त्रैमासिकसम्म पढाई भइसकेका उद्देश्य सङ्ख्या = ६ वटा

कुनै एउटा विद्यार्थीले उक्त विषयमा प्राप्त गरेको रेजा सङ्ख्या= ६० वटा

सूत्र अनुसार हिसाव गर्दा

$$\text{रेजा प्रतिशत} = \frac{\text{६०}}{\text{६} \times \text{१५}} \times \text{१००}$$

उक्त विद्यार्थीको रेजा प्रतिशत ६६.६६ भयो ।

त्यसकारण उक्त विद्यार्थीको श्रेणी “ख” भयो ।

माथिको प्रक्रियाबाट क, ख, ग र घ श्रेणी पनि निकाल्न सकिने ।

६) उद्देश्यगत रूपमा सिकेका कुरा मूल्याङ्कन गर्दा उद्देश्य क्रमले निर्दिष्ट गरेका सिकाइ उपलब्धिहरू पूरा भए नभएको हेनुपर्ने छ ।

७) निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन फाराम नं. २ (अनुसूची २) मा उद्देश्यगत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको रेजालाई बुँदा नं. ४ अनुसार क, ख, ग र घश्रेणीमा र लिखित र मौखिक उपलब्धी मापनको अङ्कसाथ राख्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

८) अनुसूची १ र २ अनुसारको सिकाई अभिलेख फारम विद्यालय आफैले तयार गर्नु पर्नेछ ।

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन अभिलेख फाराम

(मूल्याङ्कन मापदण्डको आधारमा रेजा लगाउने)

कक्षाः विषयः शैक्षिक शत्रः

क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	उद्देश्य	उद्देश्य	उद्देश्य	उद्देश्य	उद्देश्य	उद्देश्य	उद्देश्य	उद्देश्य	उद्देश्य	उद्देश्य

कक्षाः .... शिक्षकः.............................. रुजु गर्नेः...

प्रधानाध्यापकको दस्तखतः....................................

द्रष्टव्यः *यस सिकाइ अभिलेखका आधारमा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिका बारेमा उनीहरूका अभिभावकलाई समय समयमा जानकारी गराउनु पर्नेछ ।*

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन अभिलेख फर्मको ढाँचा

विद्यार्थीको नाम ....

कक्षाः ....

रोल नं.ः ....

शैक्षिक वर्षः ....

विद्यालयको नाम र ठेगानाः..

निरन्तर मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीको पहिचानः.......................................

विद्यार्थीको वैयक्तिक र पारिवारिक विवरणः ....

विद्यार्थीको घरको ठेगानाः ....

आमाको नामः ....

पेशाः ....सम्पर्क नं..

बाबुको नामः ....

पेशाः...सम्पर्क नं.ः.......................................

आमाबाबु बाहेक कसैले अविभावकत्व लिएको भए,

नामः ....

पेशाः...सम्पर्कः.......................................

विद्यार्थीसँगको नाताः..............................

विद्यार्थी भर्ना मितिः..

नोटः *निरन्तर विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि व्यक्तिगत अभिलेख राख्नु आवश्यक हुन्छ ।*

विद्यार्थी प्रगति विवरण

शैक्षिक शत्र……………

विद्यालयको नामः श्री…………………………………………………

विद्यार्थीको नामः…………………………कक्षा…………………………… रोल नं.ः………………………

विषय	(निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन श्रेणी क, ख, ग र घ)			आवधिक उपलब्धि स्तर (लिखित तथा मौखिक परीक्षाको आधारमा अङ्क दिने । तर यो अङ्क कक्षा उत्तीर्णका लागि नभएर विद्यार्थीको प्रगति अभिलेख र प्रगति प्रतिवेदनका लागि मात्र हुनेछ ।)					
	प्रथम त्रैमासिक	दोस्रो त्रैमासिक	वार्षिक परीक्षा	प्रथम त्रैमासिक		दोस्रो त्रैमासिक		वार्षिक परीक्षा	
				पूर्णाङ्क १०	प्राप्ताङ्क	पूर्णाङ्क ३०	प्राप्ताङ्क	पूर्णाङ्क ६०	प्राप्ताङ्क
नेपाली									
अङ्ग्रेजी									
गणित									
सामाजिक अध्ययन सिर्जनात्मक कला									
विज्ञान, स्वास्थ्य र शारीरिक शिक्षा									
स्थानीय विषय/मातृभाषा									
जम्मा									

कक्षा शिक्षकः…………………………… रुजु गर्नेः……………………………

प्रधानाध्यापकको दस्तखतः…………….

सन्दर्भ सामग्रीः

जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन, अक्सफाम, २०२३ ।

नमुना स्थानीय पाठ्यक्रम-२०७७ । सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश नं. १ । नेपाल सरकार ।

नेपालका विद्यालय शिक्षाका लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप-२०६३ । पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर । शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, नेपाल सरकार ।

नेपालको संविधान (२०७२) ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप-२०७१ । पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर । शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, नेपाल सरकार ।

विभिन्न स्थानका नमुना स्थानीय पाठ्यक्रमहरू ।

विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप-२०७६ । पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर । शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, नेपाल सरकार ।

स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजना, नौमूले गाउँपालिका, दैलेख (आ.व. २०७८/७९-२०८२/८३) ।

स्थानीय पाठ्यक्रम स्रोत र प्रशिक्षण सामग्री-२०६७ । पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर । शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, नेपाल सरकार ।

स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास तथा कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तहका सरकारी निकायहरूका लागि अभिमुखीकरण निर्देशिका-२०७७ पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर । शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, नेपाल सरकार ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची:१

हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि.द्वारा नौमूले गाउँपालिका, दैलेखका
कक्षा १-८को स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणका लागि गरिएको
गाउँपालिका स्तरिय अन्तरक्रिया कार्यक्रमको उपस्थितीको प्रतिलिपि र तस्बिरहरू:

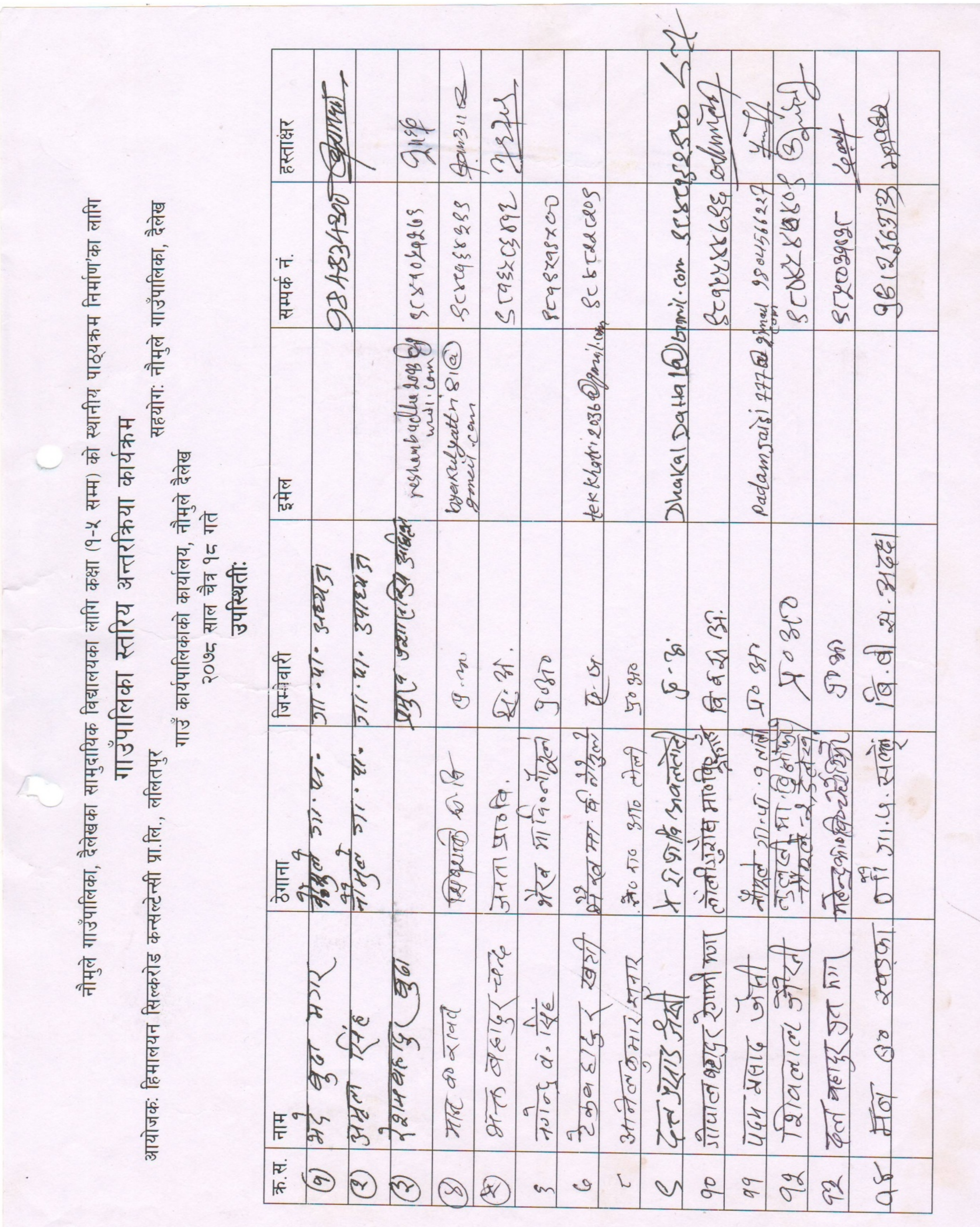

नौमुले गाउँपालिका, दैलेखका सामुदायिक विद्यालयका लागि कक्षा (१-५ सम्म) को स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण'का लागि
गाउँपालिका स्तरिय अन्तरक्रिया कार्यक्रम
आयोजक: हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि., ललितपुर
सहयोग: नौमुले गाउँपालिका, दैलेख
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, नौमुले दैलेख
२०७८ साल चैत्र १८ गते
उपस्थिती:

क्र.स.	नाम	ठेगाना	जिम्मेवारी	इमेल	सम्पर्क नं.	हस्ताक्षर
१	भदे बुढा मगर	नौमुले गा.पा.	गा.पा. अध्यक्ष		9848343००	
२	अमृता सिंह	नौमुले गा.पा.	गा.पा. उपाध्यक्ष			
३	रेशमबहादुर बुढा		प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	reshambudha2043@gmail.com	९८४१०४९२६३	
४	मान क. रावत	शिक्षा शाखा		byakulyatri81@gmail.com	९८४५९३४३३३	
५	भक्त बहादुर चन्द	जनता प्रा.वि.	प्र.अ.		९८७६३८६४१२	
६	नगेन्द्र ब. सिंह	भैरव मा.वि. नौमुले	प्र.अ.		९८४८४९३४००	
७	टेकबहादुर खत्री	भैरव मा.वि. नौमुले	प्र.अ.	tekkhatri2036@gmail.com	९८६८४४८०९	
८	अनिलकुमार सुनार	जे.मा. आ. तोली	प्र.अ.			
९	दत्त प्रसाद जैसी	रा.प्रा.वि. अवलतोली	प्र.अ.	Dhakal Datta1@gmail.com	९८४८९६२५४०	
१०	गोपाल बहादुर रेग्मी	तोलीजुरौस मा.वि.	वि.व.स.अ.		९८९६४८८६५६	
११	पदम प्रसाद जैसी	नौमुले गा.पा. १ तोली	प्र.अ.	padamjaisi777@gmail.com	98045662२7	
१२	शिवलाल जैसी	[illegible] मा.वि. नौमुले-२, दैलेख	प्र.अ.		९८०६८४४४०५	
१३	दल बहादुर बुढा	महेन्द्र आ.वि. [illegible]	प्र.अ.		९८५०३९६१५	
१४	मन ब. खड्का	नौमुले गा.पा. सल्लेरी	बि.बी.स. अध्यक्ष		९८१२५६५१३	

नौमुले गाउँपालिका, दैलेखका सामुदायिक विद्यालयका लागि कक्षा (१-५ सम्म) को स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण'का लागि

गाउँपालिका स्तरिय अन्तरक्रिया कार्यक्रम

आयोजक: हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि., ललितपुर

सहयोग: नौमुले गाउँपालिका, दैलेख

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, नौमुले दैलेख

२०७८ साल चैत्र १८ गते

उपस्थिती:

क्र.स.	नाम	ठेगाना	जिम्मेवारी	इमेल	सम्पर्क नं.	हस्ताक्षर
१५	रन बहादुर बुढा	नौमुले गा.पा. ६	अध्यक्ष	–	९८६८५५४५६५८	[illegible]
१६	अमृता कुमारी थापामगर	जगन्नाथ प्रा.वि. नौमुले -६ दैलेख	प्र.अ.	–	९८४४५६६९२०	[illegible]
१७	गंगा थापामगर	नौमुले - ६ दैलेख	का.स.	–	९८०४५१०६९६	[illegible]
१८	किस्ना गुरुङ्	भोगनपानी - ६	वि.व्य.स. सदस्य	–	–	किस्ना
१९	कम्कला शाही	नौमुले गा.पा.१	विद्यालयका सामाजिक परिचालक	–	९८१५५४५०२६	[illegible]
२०	शसिमायाँ पुन्तारु	नौमुले गा.पा.१	प्र.अ.	–	९८१४५३०३६०	[illegible]
२१	डिलसरा थापामगर	नौमुले गा.पा.१	बि.व्य.स. अध्यक्ष	।	९८२९६९५९५०	[illegible]
२१	कारेसा कु. बिजाली मगर	नौमुले गा.पा. ७	शि.ए.स.		9814548788	[illegible]
२३	डिल्ल डिल्ली केवता	नौमुले गा.पा. ६.	अध्यक्ष		९८२४५६९५६५	[illegible]
२४	पवन ब. थापा मगर	वि.वि.स.	अध्यक्ष		९८२२९१९२६	[illegible]
२५	चन्द्र बिन्दु रोकामगर	नौमुले-५, बालकुमारी प्रा.वि.	शिक्षक	–	9804592271	[illegible]
२६	मानबहादुर चन्द	नौमुले ८ चौराहा	शिक्षक	–	9800557470	[illegible]
२७	गंगाराम थापकोटा	नौमुले ३ धारी	प्र.अ.	–	9822425480	[illegible]
२८	भगवती जैसी	नौमुले १ तोली	स.अ.	–	९८१९५४३८६९	[illegible]

नौमुले गाउँपालिका, दैलेखका सामुदायिक विद्यालयका लागि कक्षा (१-५ सम्म) को स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण'का लागि

गाउँपालिका स्तरिय अन्तरक्रिया कार्यक्रम

आयोजक: हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि., ललितपुर सहयोग: नौमुले गाउँपालिका, दैलेख

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, नौमुले दैलेख

२०७८ साल चैत्र १८ गते

उपस्थिती:

क.स.	नाम	ठेगाना	जिम्मेवारी	इमेल	सम्पर्क नं.	हस्ताक्षर
२९	टेकराम बहादुर राना	[illegible] गा.पा.-६	प्र.अ.		९८४८३९०९६८	[illegible]
३०	पूर्ण बहादुर रावल	नौमुले गा.पा.-२	प्र.अ.		९८६८५३२४३६८	[illegible]
३१	सम्झना [illegible]	नौमुले गा.पा. १	शिक्षा समिति कार्यपालिका		९८०४५४८५८८७०	[illegible]
३२	अर्जुन प्रसाद शर्मा	" २	[illegible]		९८४८७३८९०२	[illegible]
३३	विशाल धामी	दुल्लु, दैलेख	कार्यक्रम संचालक, HSRL			[illegible]
३४	रोहित लामिछाने मगर	आठबीस "	सहयोगी, HSRC		९८५९२५५४३८	[illegible]
३५	मोहन कुमार शाही	चामुण्डाबिन्द्रासैनी-४ दैलेख	कार्यकारी निर्देशक, हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी		९८५९९६६३५२	[illegible]

तस्बिरहरू

अन्तरक्रिया कार्यक्रममा अवधारणा पत्र प्रस्तुत गर्दै हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सीका कार्यकारी निर्देशक मोहन शाही

अन्तरक्रिया कार्यक्रममा सुझाव सहित आफ्नो भनाई राख्दै निवर्तमान गा.पा. अध्यक्ष भदे बुढा मगर

अन्तरक्रिया कार्यक्रममा आफ्नो धारणा राख्दै गा.पा. निवर्तमान उपाध्यक्ष अमृता सिंह

अन्तरक्रिया कार्यक्रममा आफ्नो भनाई राख्दै गा.पा. प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत रेशम बुढा

अन्तरक्रिया कार्यक्रममा आफ्नो सुझाव सहित आफ्नो भनाई राख्दै शिक्षा शाखा प्रमुख अनिशा थारु

अन्तरक्रिया कार्यक्रममा आफ्नो सुझाव सहित आफ्नो भनाई राख्दै शिक्षा शाखा प्रा.स. देवेन्द्र कठायत

अन्तरक्रिया कार्यक्रममा सहभागी विद्यालयका प्र.अ., शिक्षक प्रतिनिधि, जनप्रतिनिधिहरू र सरोकारवालाहरू

अन्तरक्रिया कार्यक्रममा सहभागी विद्यालयका प्र.अ., शिक्षक प्रतिनिधि, जनप्रतिनिधिहरू र सरोकारवालाहरू

अनुसूची:२

हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि.द्वारा नौमूले गाउँपालिका, दैलेखका
कक्षा १-८को स्थानीय पाठ्यक्रमको अन्तिम मस्यौंदामाथि
सुझाव सङ्कलन कार्यक्रमको उपस्थितीको प्रतिलिपि, माइन्युटको प्रतिलिपि र तस्बिरहरू:

नौमुले गाउँपालिका, दैलेखका आधारभूत तह कक्षा (१-८ सम्म) का विद्यालयका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको अन्तिम मस्यौंदामाथि

सुझाव सङ्कलक कार्यक्रम

आयोजक: हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि., ललितपुर सहजिकरण: NCCSP (दोस्रो चरण) सहयोग: नौमुले गाउँपालिका, दैलेख

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, नौमुले दैलेख

२०८० साल जेष्ठ ३२ गते

उपस्थिती:

क्र.स.	नाम	ठेगाना	जिम्मेवारी	इमेल	सम्पर्क नं.	हस्ताक्षर
१	दुर्विराम सुवेदी	नौमुले गा.पा.	गा.पा. अध्यक्ष, नौमुले गा.पा.	chhabi595@gmail.c..	९८४८०४८३१६	
२	पदमबहादुर बुढा	वि.न.पा. ३ सुर्खेत	विषय विज्ञ		9864797313	
३	रेशमबहादुर बुढा		प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत नौमुले गा.पा.	reshambudha2043@gmail.com	9841051276	
४	देवेन्द्रबहादुर कठायत	ना.न.पा. ४, दैलेख	प्राध्यापक	devendrakathayat783@gmail.com	9848141208	
५	शेरबहादुर थापा	नौमुले-३, दैलेख	प्र.अ.	thapasherbahadur493@gmail.com	9848111944	
६	रुपेश कुमार थाडा मगर	नौमुले १ तेर्की	वडा अध्यक्ष	Rupeshmagar022@gmail.com	9824529691	
७	टकमाया विश्वकर्मा	नौमुले ३ दैलेख	प्र० अ०		9842241671	
८	निशा खनाल	" — "	प्र०अ		9812411994	
९	अंगबहादुर शाही	महाकाली ४ कालिकोट	प्र० अ०		9868071833	
१०	आसिराम केसी मगर	नौमुले २, भवानी	भाषा शिक्षक		9866897210	
११	टेक बहादुर खत्री	नौमुले २ दैलेख	नि. प्र. अ.	tekkhatri2036@gmail.com	9848228209	
१२	इन्द्र बहादुर थलामी	नौमुले ६ दैलेख	प्र.अ.	salamimora2042@gmail.com	९८६८९९२५५२	
१३	उपेन्द्र प्रसाद खनाल	नौमुले १ दैलेख		Khanalupendra079@gmail.com	९८२५९१२०२	
१४	धनबहादुर बुढा	नौमुले ९. दैलेख	प्र० अ०	dhan45266@gmail.com	९८६८६२२१९७	
१५	प्रदिप खड्का	नौमुले ८ दैलेख	प्र.अ.	khadkapradip606@gmail.com	९८४८८६८६२९	

नौमुले गाउँपालिका, दैलेखका आधारभूत तह कक्षा (१-८ सम्म) का विद्यालयका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको अन्तिम मस्यौंदामाथि

सुझाव सङ्कलक कार्यक्रम

आयोजक: हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि., ललितपुर सहजिकरण: NCCSP (दोस्रो चरण) सहयोग: नौमुले गाउँपालिका, दैलेख

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, नौमुले दैलेख

२०८० साल जेष्ठ ३२ गते

उपस्थिती:

क.स.	नाम	ठेगाना	जिम्मेवारी	इमेल	सम्पर्क नं.	हस्ताक्षर
१६	दल बहादुर पुन मगर	नौमुले-२ दैलेख	प्र०अ०		९८५८०७१०३८	[signature]
१७	लाल बहादुर पुन मगर	,, — ,,	प्र०शि०	lbpun10@gmail.com	9848277211	[signature]
१८	मान बहादुर रावत	,, — ३ ,,	प्र.अ.	byakulyattrisi@gmail	९८४९६४३५५	[signature]
१९	अर्जुन रोका मगर	,, — ,,	नि० प्र०अ०		९८२८४२०४५०	[signature]
२०	अर्जुन प्र. शर्मा	— ,, —	प्र०अ०	arjun prasad sharma 23@gmail.com	९८४८७४१३८२	[signature]
२१	गंगाराम सापकोटा	नौमुले ३ डुग्री	प्र.अ.	sapkotgangaram 46@gmail.com	९८४४६०२०८५	[signature]
२२	प्रेम बहादुर थापा	नौमुले ८	प्र.अ.		९८६३६०९८६	[signature]
२३	शिवलाल भैरी	नौमुले - २	प्र०अ०		९८०४५६०४०९	[signature]
२४	स्वर्ण बहादुर रावत	नौमुले - २	प्र.अ.		९८६५३२४३९८	[signature]
२५	पदम बहादुर सिंह	नौमुले ४ कालिका	प्र.अ.		९७४८८६९००२	[signature]
२६	लाल बहादुर चन्द	मल्लबेरी - ६	वडा अध्यक्ष	lalitchand@gamil.com	९८५८०५५४८०	[signature]
२७	भगत ब. सिंह	नारायण - ५	प्रशासकीय अधिकृत	jsthakuri47@gmail.com	९८४६३०३६३८	[signature]
२८	चन्द्र ब सिंह	नौमुले ६	ओ.स.		९८४२३३४१६२	[signature]
२९	गोपी [illegible]	नौमुले ६	,,		९८६९५८५८४९५	[signature]
३०.	मोहन कुमार शाही	चापुकान्हि (गंगा)-४, दैलेख	कार्यकारी निर्देशक, HSRL, Lalitpur	mohanshahi21@gmail.com	९८५९९३५३६२	[signature]

माइन्युटको प्रतिलिपिहरू

आज मिति २०८० साल जेठ ३२ गतेका दिन नौमुले गा.पा.को सहयोग, NCCSP (दोस्रो चरण) को सहजिकरणमा हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि., ललितपुरले तयार पारेको नौमुले गा.पा.को आधारभूत तह (कक्षा १–८ सम्म) को स्थानीय पाठ्यक्रमको अन्तिम मस्यौदाको सुझाव संकलन कार्यक्रम गाउँपालिका अध्यक्ष श्री हविराम सुवेदीको अध्यक्षतामा नमस्ते होटल, नौमुले बजारमा तपसिल बमोजिमको उपस्थितिमा सम्पन्न भएको छ।

उपस्थिति :

क्र.सं.	नाम	जिम्मेवारी	दस्तखत
(१)	हविराम सुवेदी	अध्यक्ष, नौमुले गा.पा.	
(२)	रेशमबहादुर बुढा	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, नौमुले गा.पा.	
(३)	पदमबहादुर बुढा	विषय विज्ञ (स्थानीय पाठ्यक्रम)	
४)	देवेन्द्र बहादुर थापा	प्रा०अ०	
५)	शेर बहादुर थापा	प्र.अ.	
६)	निशा खनाल	प्र०अ० (आ०वि जौलिडाँडा	
७)	एकमाया विश्वकर्मा	प्र.अ.	
८)	जंगबहादुर शाही	प्र०अ० सरस्वती प्रा.वि. भाँडे	
९,	शालिग्राम रोका मगर	भाषा शिक्षक ऐश्वर्य आ.वि. भाबाहेन	
१०)	धनबहादुर बुढा	प्र०अ० ने.रा.आ.वि. तोली, १	
११)	उपेन्द्र प्रसाद खनाल	श्री नेपाल रा मा०वि भाङ्धारी नौमुले १ तोली	
१२)	इन्द्र बहादुर सलामी	श्री कालीगुरौंद्र मा.वि. नेगाउँ नौमुले ८	
१३)	लाल बहादुर पुनमगर	श्री ज्योति भैरव ने.रा.आ.वि. साल्कोट नौमुले २ डिल्लुख	
१४)	दल बहादुर पुन मगर	श्री महेन्द्र आ०वि चौपट्टे टिमुरे नौमुले–४ आलिका	
१५	प्रदिप खड्का	श्री अरनिको मा.वि. चौरला नौमुले	
१६	अर्जुन प्रसाद शर्मा	श्री नेपाल रा० मा० वि० आलेगाउँ नौमुले–२	
१७	गंगाराम सापकोटा	श्री नेपाल रा.मा.वि. नौमुले ३ धुर्री	
१८	रोप बहादुर खड्का	प्र.अ. ने.रा.मा.वि. ढालडाँडा	
१९	शिवलाल जैसी	प्र०अ० श्री तुलसी मा०वि० नौफेरी नौमुले–२	
२०	पूर्ण बहादुर रावत	प्र.अ. श्री महादेव आ.वि. छुलौचमलाय	
२१	अर्जुन रोका मगर	श्री वीरेन्द्र आ०वि० निरगा नौमुले २	
२२	मान बहादुर रावत	श्री शिवशक्ति आ.वि. सल्लेरी	

२३. टेकबहादुर खत्री - प्र.अ. श्री भैरव मा.वि. तौदै

२४ पदम बहादुर सिंह प्र.अ. श्री शिव ने.रा.प्रा.वि. भरसेरे -

२५ बालकृष्ण शर्मा प्र.अ. श्री खड्का आ.वि. चौरेमा

२६, लाल बहादुर चन्द - वडा नं. ६ को अध्यक्ष

२७. भगत ब. सिंह - नारायण ६ - प्रशासकीय अधिकृत

२८ [illegible]

२९ मोहन कुमार शाही कार्यकारी निर्देशक, HSRC

निर्णय नं. १. नौमुले गाउँपालिका द्वारा आधारभूत तहको (कक्षा १-८ सम्म) को स्थानीय पाठ्यक्रमको अन्तिम मस्यौदामाथि हिमालयन सिलकरोड कन्सल्टेन्सीका तर्फबाट विषयविज्ञ पदमबहादुर बुढा ले प्रस्तुतीकरण गर्नु भएको सो सम्बन्धि सरोकारवाला प्र.अ. र शिक्षकहरू बीच समूह छलफल बाट आएका महत्वपूर्ण सुझावहरूलाई समेटेर स्थानीय पाठ्यक्रमलाई पूर्णता दिने निर्णय गरियो।

तस्बिरहरू

सुझाव सङ्कलन कार्यक्रममा आफ्नो सुझाव सहित आफ्नो मन्तव्य राख्दै गा.पा. अध्यक्ष छविराम सुवेदी

सुझाव सङ्कलन कार्यक्रममा स्थानीय पाठ्यक्रमको अन्तिम मस्यौंदा प्रस्तुतिकरण गर्दै विषय विज्ञ पदमबहादुर बुढा

सुझाव सङ्कलन कार्यक्रममा सुझावसहित आफ्नो भनाई राख्दै गा.पा. प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत रेशम बुढा

सुझाव सङ्कलन कार्यक्रममा स्वागत मन्तव्य दिँदै शिक्षा शाखा प्रा.स. देवेन्द्र कठायत

स्थानीय पाठ्यक्रमको अन्तिम मस्यौंदामाथि समुहगत छलफल गर्दै शिक्षकहरू र सरोकारवालाहरू

स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयमा विशेष छलफल पछि गा.पा. अध्यक्षसँग विषय विज्ञ पदमबहादुर बुढा र हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि.का कार्यकारी निर्देशक मोहन शाही

अनुसूची:३

हिमालयन सिल्करोड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि.द्वारा नौमूले गाउँपालिका, दैलेखको
(कक्षा १-८) स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणका लागि
तथ्याङ्क सङ्कलनमा सङ्लग्न उत्तरदाताहरूको विवरण:

क्र.सं.	नाम थर	ठेगाना	सम्पर्क नम्बर
१	राम प्रसाद देवकोटा	नौमूले गाउँपालिका-१ तोली	९८४८१००३४६
२	भोजबिर थापा	नौमूले गाउँपालिका-१ तोली	९८४८३३९५५०
३	मनिसरा सुनार	नौमूले गाउँपालिका-१ तोली	९८१५५६९०४९
४	टिका सलामी मगर	नौमूले गाउँपालिका-२ बालुवाटार, रापट	९८६९५२३६९६
५	बिमला सलामी	नौमूले गाउँपालिका-२ बालुवाटार,आलेगाउँ	९८६८६५२१२८
६	टेक बहादुर घर्ति मगर	नौमूले गाउँपालिका-२ बालुवाटार, निरगा	९८६६७६०१२५
७	प्रेम रोकाय	नौमूले गाउँपालिका-२ बालुवाटार, नौफेरी	९७४२२४३९४४
८	कर बहादुर खत्री आचार्य	नौमूले गाउँपालिका-३ द्वारी	९८४९७५७५८२
९	मन बहादुर रोकाय	नौमूले गाउँपालिका-३ द्वारी, सानोगोगनपानी	९८६८९४९०५७
१०	चन्द्र सलामी मगर	नौमूले गाउँपालिका-३ द्वारी, स्याउली बजार	९७४८३१८९५५
११	करण बहादुर तारामी	नौमूले गाउँपालिका-३ द्वारी, जैसीडाँडा	९८४८९२३००५
१२	रत्नबहादुर सुतापराई मगर	नौमूले गाउँपालिका-३ द्वारी, भुरुंगे	९८६४८७८०७२
१३	बलिनाथ योगी	नौमूले गाउँपालिका-४ कालिका, ठुलो दरबारे	९८६६७६०३८९
१४	लाल बहादुर रेगामी मगर	नौमूले गाउँपालिका-४ धार गाउँ	९८१५५१७४८४
१५	अम्मर बहादुर रेगामी मगर	नौमूले गाउँपालिका-४ बलामी गाउँ	९८१४५०१९०७
१६	बसन्त जैसी	नौमूले पदम खोला सानो जलविद्युत आयोजना	९८१६१०८१२३
१७	तेजबहादुर चन्द	राजनीतिक तथा सामाजिक कार्यकर्ता	९८५८०६१९६४
१८	अमृता राम्जाली मगर	वडा सचिव, वडा नं. ५	९८६८९१०२९८
१९	शशिराम वि.क.	राजनीतिक तथा सामाजिक कार्यकर्ता	९८४८१३८६७७